

3. Sprawne, szybkie czytanie, notowanie i selekcjonowanie wiadomości.
4. Analizowanie komunikatów medialnych, odczytywanie znaków i kodów dosłownych i kontekstowych.
5. Rozpoznawanie użytych środków formalnych i ich służebność względem zamierzeń twórców w różnych formach przekazów medialnych.
6. Wykorzystywanie mediów jako źródeł informacji i opinii w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy.
7. Posługiwanie się różnymi formami komunikatów i narzędzi medialnych w procesie komunikowania, zdobywania, dokumentowania i prezentowania wiedzy.
8. Rozróżnianie komunikatów informacyjnych od perswazyjnych, przekazów przedstawiających rzeczywistość od interpretujących i fikcyjnych.
9. Umiejętność krytycznej analizy wartości oferty mediów i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji.

EDUKACJA REGIONALNA — DZIEDZICTWO KULTUROWE W REGIONIE

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie wiedzy o kulturze własnego regionu i jej związkach z kulturą narodową.
2. Kontakt ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych przynależności człowieka.
3. Ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej.
4. Rozwijanie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny.

Zadania szkoły

1. Wprowadzanie w świat tradycji regionu i należących do niej wartości.
2. Wskazywanie przykładów umożliwiających integrację z kulturą regionu.
3. Wspieranie kontaktów z osobami i instytucjami zajmującymi się ochroną i pomnażaniem dziedzictwa kulturowego w regionie.

Treści

1. Położenie i zróżnicowanie przestrzenne elementów środowiska geograficznego regionu.
2. Rola regionu i jego związki z innymi regionami Polski.
3. Charakterystyka i pochodzenie społeczności regionalnej.

4. Elementy historii regionu i jego najwybitniejsi przedstawiciele.
5. Język regionalny, gwary i nazewnictwo regionalne, miejscowe nazwy, imiona i nazwiska.
6. Elementy dziejów kultury regionalnej, regionalne tradycje, obyczaje i zwyczaje, muzyka.
7. Główne zabytki przyrody i architektury w regionie.
8. Historia i tradycja własnej rodziny na tle historii i tradycji regionu.

Osiągnięcia

1. Odnajdywanie wartości, jaką stanowi wspólnota lokalna i jej kultura w życiu człowieka.
2. Prezentowanie własnego regionu i jego walorów oraz cech wyróżniających.
3. Działanie na rzecz ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego.
4. Udział w lokalnych inicjatywach kulturalnych.
5. Wybrane umiejętności regionalne (tańce, śpiewy).

OBRONA CYWILNA

Cele edukacyjne

Przygotowanie do prawidłowego współdziałania w przypadku wystąpienia zagrożenia zbiorowego.

Zadania szkoły

1. Kształcenie umiejętności udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.
2. Przekazywanie uczniom wiedzy o zasadach zachowania się w stanach zagrożenia życia i zdrowia.
3. Uświadomienie uczniom znaczenia ochrony cywilnej (ludzi, środowiska i dóbr materialnych) i wykształcenia właściwych zachowań w sytuacjach zagrożeń.

Treści

1. Główne zadania i organizacja sił i środków ochrony cywilnej w okresie pokoju; formacje obrony cywilnej.
2. Ostrzeganie i alarmowanie ludności o zagrożeniach.
3. Ochrona przed skutkami powodzi, pożaru i innych zagrożeń.
4. Powszechny obowiązek ochrony.
5. Katastrofy drogowe i kolejowe — zasady zachowania się.
6. Źródła promieniowania jądrowego i jego skutki.

7. Sposoby znakowania substancji toksycznych (wybranych według katalogu ONZ).

8. Zasady pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

Osiągnięcia

1. Ocenianie wydarzeń zagrażających życiu i ujmowanie ich w związku przyczynowo-skutkowe.

2. Opisywanie i ocenianie sytuacji wymagających od ludzi wspólnego działania oraz podporządkowania się pewnym rygorom (zarządzeniom).

3. Przyjmowanie odpowiedzialności za zdrowie (życie) własne i innych.

4. Udzielanie pierwszej pomocy poszkodowanym.

EDUKACJA EUROPEJSKA

Cele edukacyjne

1. Określenie miejsca i roli Polski i Polaków w integrującej się Europie.

2. Rozwijanie tożsamości europejskiej budowanej na gruncie miłości do małej i wielkiej ojczyzny.

3. Ukazywanie procesu integracji jako środka prowadzącego do przyspieszenia transformacji ustrojowej i osiągnięcia warunków do długofalowego rozwoju kraju.

Zadania szkoły

1. Ukazanie zasad funkcjonowania najważniejszych organizacji europejskich.

2. Zapoznanie z celami, podstawami ustrojowymi i instytucjonalnymi Unii Europejskiej.

3. Wskazywanie konkretnych form i możliwości współpracy młodzieżowej oraz uczestnictwa w życiu publicznym zintegrowanej Europy.

Treści

1. Polska w Europie. Przykłady najważniejszych wzajemnych związków między Polską a innymi państwami europejskimi w przeszłości.

2. Zasady ładu europejskiego opartego na wspólnej, historycznej podstawie cywilizacyjnej: filozofii greckiej, prawie rzymskim i Biblii.

3. Twórcy Wspólnot Europejskich: R. Schuman, A. de Gasperi, K. Adenauer i inni.

4. Cele i założenia Wspólnot Europejskich. Krótka historia traktatów.

5. Wielość koncepcji rozwoju Unii Europejskiej.

6. Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Try-

bunał Sprawiedliwości, Trybunał Rewidentów Księgowych.

7. Jednolity Rynek Europejski (swobodny przepływ osób, towarów, kapitału i usług). Waluta europejska.

8. Polityka edukacyjna UE: między odrębnością programową i formami współdziałania. Programy współpracy i wymiany młodzieży. Wymienialność dyplomów. Nauka języków obcych.

9. Proces integracji Polski z UE. Procedury negocjacyjne. Koszty i korzyści wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej dla polskiego obywatela.

10. Bezpieczeństwo europejskie. NATO, OBWE, ONZ.

11. Rada Europy.

12. Grupa Wyszehradzka. Inne organizacje regionalne.

13. Prawa człowieka.

14. Duchowy wymiar wspólnoty europejskiej (przeistnienie Jana Pawła II).

Osiągnięcia

1. Rozumienie procesów integracyjnych zachodzących w Europie.

2. Wyjściowa postawa otwartości i dialogu wznosząca się ponad uprzedzenia i stereotypy etniczne.

3. Znajomość najważniejszych instytucji europejskich.

4. Przykłady umiejętności potrzebnych w nawiązaniu współpracy europejskiej na poziomie indywidualnym, grupowym i państwowym.

5. Przyczynianie się do powstawania świadomości: „jestem Polakiem, więc jestem Europejczykiem”.

KULTURA POLSKA NA TLE TRADYCJI ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ

Cele edukacyjne

1. Rozumienie ciągłości rozwoju kultury i trwałości ludzkich osiągnięć.

2. Wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych z przeszłością.

3. Dostrzeganie w kulturze antycznej korzeni tożsamości kulturowej Polski i Europy.

Zadania szkoły

Uświadomienie uczniom związków współczesnej kultury (przede wszystkim polskiej) z kulturą grecką, rzymską i chrześcijańską.

1. Przygotowanie uczniów do samodzielnego poszukiwania źródeł i przyczyn konkretnych zjawisk naszej cywilizacji i kultury.

2. Ułatwienie rozumienia aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych przy wykorzystaniu szeroko rozumianej wiedzy o świecie starożytnym.
3. Ułatwienie rozumienia i stosowania popularnych zwrotów, sentencji, powiedzeń i wyrażań łacińskich, z czasów starożytnych i późniejszych, obecnych w kulturze i języku polskim.
4. Ułatwienie posługiwania się terminologią współczesną opartą na językach klasycznych i nowożytnych.

Treści

1. Chronologia starożytności.
2. Elementy historii i geografii świata starożytnego.
3. Wybrane zagadnienia z życia codziennego Greków i Rzymian.
4. Znaczenie mitologii, misterii, obrzędów, świąt i uroczystości.
5. Rola igrzysk olimpijskich i widowisk teatralnych.
6. Podstawowe wiadomości o dziejach języka, alfabetu, pisma.

7. Przykłady literatury i sztuki starożytnej Grecji i Rzymu.
8. Powstawanie kultury chrześcijańskiej i jej związki z kulturą Grecji i Rzymu.
9. Obecność wartości świata starożytnego w średniowieczu i nowożytnej Europie.
10. Rola filozofii greckiej, prawa rzymskiego i Biblii w kulturze polskiej.

Osiągnięcia

1. Dostrzeganie związków między kulturą współczesną a starożytną kulturą Grecji i Rzymu oraz chrześcijaństwem pierwszych wieków.
2. Posługiwanie się słownikami w celu zrozumienia i interpretacji popularnych zwrotów, sentencji, pojęć i terminów pochodzących z języków klasycznych.
3. Wykorzystywanie wiedzy o kulturze śródziemnomorskiej w kolejnych etapach edukacji oraz w życiu społecznym i zawodowym.
4. Poszukiwanie, gromadzenie i wykorzystywanie informacji pozwalających na interpretację współczesnych wydarzeń w świetle początków kultury śródziemnomorskiej.

Załącznik nr 2

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

JĘZYK POLSKI

Człowiek zdobywa wiedzę przede wszystkim poprzez język. Nauczanie języka ojczystego tworzy fundament ogólnego rozwoju ucznia, jest pomocą w kształtowaniu się zintegrowanej wewnętrznie osoby wychowania, stanowi główny punkt odniesienia całej edukacji szkolnej — wychowania i kształcenia. Za rozwój języka ucznia w mowie i piśmie (w tym za zasób pojęć, ortografię i estetykę zapisu) odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele, niezależnie od reprezentowanej specjalności.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ

Cele edukacyjne

1. Osiąganie przez uczniów dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej. Budowanie tożsamości osobowej, narodowej oraz zadomowienie w tradycji kultury europejskiej.

2. Rozwijanie świadomego, krytycznego odbioru dzieł kultury (także masowej) oraz samodzielnego poznawania różnych obszarów humanistyki.
3. Dorastanie do poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje dotyczące dalszej drogi kształcenia (np. wyboru kierunku studiów) czy wyboru zawodu.
4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w różnych sytuacjach, a poprzez to osiągnięcie dojrzałości do życia w rodzinie, w społeczeństwie, w państwie obywatelskim.

Zadania szkoły

A. Wszystkie szkoły

Zadania szkoły jak w ośmioletniej szkole podstawowej, a nadto:

1. Wprowadzanie ucznia w dziedzictwo literackie i kulturowe; pogłębianie rozumienia tradycji narodo-

wej i europejskiej, rozpoznawanie jej obecności we współczesnej kulturze;

2. Przybliżanie problematyki i zjawisk artystycznych we współczesnej literaturze i kulturze;
3. Interpretacja arcydzieł — w kontekście egzystencjalnym, aksjologicznym i historycznym; rozpoznawanie wartości w dziełach literatury i kultury oraz ich hierarchizacja; wartościowanie;
4. Omawianie roli mediów w komunikacji społecznej oraz analizowanie form przekazu radia, telewizji i prasy; pobudzanie uczniów do ich krytycznego odbioru;
5. Opisanie systemu i życia języka: ukazanie jego rozwoju, zróżnicowania, bogactwa znaczeń i środków ekspresji, różnorodności użycia w sytuacjach komunikacyjnych; etyka mówienia;
6. Nauczanie syntezy i porządkowania poznanego materiału według dyscyplin naukowych:
 - językoznawstwa (opis systemu języka);
 - literaturoznawstwa (podstawowe pojęcia z poetyki i procesu historycznoliterackiego);
7. Wprowadzenie w technologię pracy umysłowej jako przygotowanie do matury i do studiów.

B. Profil humanistyczny

Jak wyżej, a nadto:

1. Rozwijanie sztuki interpretacji w rozszerzonych kontekstach historycznoliterackich, teoretycznoliterackich, filozoficznych.
2. Wskazywanie na korespondencję różnych sztuk, interpretacje porównawcze.
3. Rozwijanie uzdolnień twórczych uczniów — artystycznych lub naukowych — poprzez ich własną twórczość (np. pisarską, teatralną, filmową albo drobne prace krytyczne i badawcze).

Treści

1. Doskonalenie umiejętności jak w ośmioletniej szkole podstawowej, a nadto:

A. Wszystkie szkoły

1) mówienie i pisanie:

- sprawne posługiwanie się różnymi odmianami polszczyzny (zwłaszcza ogólną w odmianie pisanej i mówionej oraz potoczną i fachową) w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- wypowiadanie się w podstawowych (szkolnych) formach gatunkowych: rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu;

— poszerzanie czynnego repertuaru leksykalnego i frazeologicznego w rozmaitych wypowiedziach;

— rozpoznawanie aktów mowy i ich intencji (np. odróżnianie prośby od rozkazu, pytania od żądania, spostrzeganie ironii, sarkazmu, rubaszości); sprawne posługiwanie się nimi;

— stosowanie zabiegów perswazyjnych wraz z rozpoznawaniem ich wartości (zwłaszcza odróżnianie szczerości od nieszczerości, prawdy od nieprawdy i kłamstwa, nielojalności, podchwytności, eufemizmów, agresji, brutalności i wulgaryzmów w zachowaniach językowych);

— poprawne formułowanie pytań i odpowiedzi (np. pytanie sugestywne, źle postawione, podchwytliwe, retoryczne);

— sprawne i skuteczne uczestniczenie w dialogu, dyskusji i negocjacjach;

2) słuchanie:

— wykładu z notowaniem;

— aktywne (z empatią, ze wspomaganiami, z korygowaniem, ze sprzeciwem);

— w relacjach społecznych;

3) redagowanie tekstów:

— komponowanie dłuższych, spójnych wypowiedzi; analiza tematu, układanie planów i konspektów; nadawanie tytułów i śródtytułów;

— praca redakcyjna nad tekstem własnym i cudzym: poprawianie, adiustacja, podział na części składowe (rozdziały, paragrafy, akapity), wyróżnienia w tekście;

— parafrazowanie tekstu własnego i cudzego; streszczanie, skracanie, rozwijanie, cytowanie;

— spostrzeganie zjawisk powodujących niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, elipsy, paradoksy); eliminowanie niewłaściwego ich użycia;

— spostrzeganie w tekście dialektyzmów, archaizmów, indywidualnych cech tekstu; wartościowanie estetyki tekstu;

— prowadzenie korespondencji, stosowanie zwrotów adresatywnych, etykiety językowej;

4) czytanie:

— rozróżnianie swoistości i rozumienie funkcji gatunków publicystycznych: tekstów prasowych, radiowych, telewizyjnych, wystąpień publicznych;

— sprawne czytanie ze zrozumieniem tekstów użytkowych, popularnonaukowych i esejów (krótkie fragmenty);

— rozumienie różnych tekstów i kodów w przekazach kultury masowej;

5) odbiór dzieł sztuki:

a) w wymiarze interpretacyjnym:

- wyraziste czytanie utworów literackich ze zrozumieniem sensu, z troską o estetykę czytania, właściwą dykcję, akcent, intonację, itd.;
- recytacja z pamięci wybranych tekstów poetyckich;
- stosowanie podstawowych pojęć z poetyki w analizie utworów literackich; pojmowanie działań analitycznych jako podstawy interpretacji; umiejętność przywołania właściwego kontekstu;
- rozumienie tekstów o różnym stopniu komplikacji; odbiór znaczeń metaforycznych, rozpoznawanie aluzji literackich, znaków biblijnych, antycznych i innych znaków kulturowych;
- odbiór i porównywanie różnych dzieł sztuki, rozumienie korespondencji sztuk;

b) w wymiarze historycznym:

- rozpoznawanie stylów w sztuce (romański, gotycki, renesansowy...);
- wyjaśnianie powiązań czytanych utworów z historią Polski i Europy;
- porównywanie utworów literackich (z różnych epok) o podobnych motywach;
- dostrzeganie wartości charakterystycznych dla różnych epok;
- rozpoznawanie przybliżonego czasu powstania utworów na podstawie obrazu kultury materialnej, obyczaju, konwencji, stylu i języka;

c) w wymiarze aksjologiczno-egzystencjalnym:

- rozpoznawanie wartości i ich hierarchii w dziełach literackich; wskazywanie w literaturze i sztuce wartości aprobowanych przez siebie;
- odróżnienie spontanicznych i osobistych przeżyć literackich od ponadindywidualnych, utrwalonych w tradycji i krytyce kodów odbioru; zrozumienie formacyjnych i terapeutycznych wartości czytanych dzieł dla pojedynczego czytelnika i wspólnoty pokoleniowej czy narodowej;

6) samokształcenie:

- syntezyzowanie poznanego materiału: scalanie zebranych informacji w problemowe całości;
- korzystanie z literatury fachowej; notowanie, relacjonowanie; opis bibliograficzny;
- korzystanie z różnych rodzajów i technik gromadzenia i przekazywania informacji (dokumentów, leksykonów, encyklopedii, słowników, baz danych, nagrań magnetofonowych i magnetowidowych, internetu).

B. Profil humanistyczny

Jak wyżej, a nadto:

1) mówienie i pisanie:

- wypowiadanie się ze świadomością użycia wyznaczników gatunku: felietonu, eseju, artykułu popularnonaukowego, interpretacji porównawczej;
- własne próby pisarskie (opowiadanie, tekst poetycki, dziennik, pamiętnik, scenariusz); próby stylizowania i pastiszowania różnych tekstów;
- rzetelne i skuteczne uczestniczenie w dialogu, polemice, negocjacjach;
- próby wystąpień publicznych (np. przemawianie, prowadzenie zebrań, wygłaszanie referatów, świadome posługiwanie się gestykulacją i mimiką);

2) czytanie:

- ze zrozumieniem i notowaniem tekstów naukowych;
- ze zrozumieniem tekstów filozoficznych (krótkich fragmentów);

3) odbiór dzieł sztuki:

- stosowanie w analizach utworów literackich pojęć z poetyki historycznej;
- rozumienie przyjętej metodologii (szukam w interpretacji utworu wartości?, odniesień do filozofii i sensu?, odniesień do życia i człowieka?, odniesień do biografii {autora i własnej}, odczytuję znaki i chcę zrozumieć strukturę artystyczną i estetykę dzieła?);
- wskazywanie charakterystycznych dla danej epoki cech języka i stylu czytanych utworów;
- dostrzeganie związków utworu ze sztuką, kulturą i filozofią epoki; interpretowanie dzieł w konwencjach gatunkowych i w konwencjach prądów artystycznych epoki;
- rozpoznawanie znaków tradycji (np. biblijnej, antycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej) w kulturze współczesnej — w literaturze, filmie, teatrze;

- odnajdywanie intertekstualnych powiązań w czytanych utworach;

4) samokształcenie:

- sporządzanie przypisów i zestawów bibliograficznych;
- próby gromadzenia i przekazywania informacji: sporządzanie baz danych, zapisu komputerowego (także internetowego), nagrywania audio i wideo.

2. Wiadomości

We wszystkich szkołach	Ponadto w profilu humanistycznym
1	2
Język jako zjawisko semiotyczne	
• język — mowa — pismo • znak językowy • podstawowe funkcje znaku językowego: komunikowanie, ekspresja, impresja	• językowy obraz świata • kompetencja językowa i komunikacyjna • model komunikacji językowej • funkcje znaku: poznawcza, poetycka, metajęzykowa
Budowa języka	
• brzmieniowa warstwa języka i wypowiedzi • sposoby poszerzania leksyki (zapożyczenia, neologizmy, związki frazeologiczne) • budowa wypowiedzi (zdań), sposoby opisu • spójność tekstu	• prozodia • polszczyzna a inne języki • przekład z języka na język • lekсыkalna i fleksyjna łączliwość składniowa
Retoryka	
• werbalne i niewerbalne środki komunikacji, perswazji • środki retoryczne • etyka mówienia: stosowność, skuteczność, uczciwość, etykieta językowa	• retoryka i erystyka jako sztuka • retoryczna organizacja tekstu • podstawowe chwytły erystyczne
Wypowiedź językowa	
• wartościowanie wypowiedzi: poprawność — niepoprawność, błąd językowy, prawdziwość — fałszywość, szczerowość — kłamstwo, wartościowanie estetyczne • podstawowe gatunki pisanej i mówionej odmiany języka (rozmowa, dyskusja, przemówienie) • wypowiedź monologiczna i dialogowa • wypowiedź artystyczna, publicystyczna, potoczna	• intencje komunikacyjne (ilokucja) • performatywność wypowiedzi • gatunki pisanej i mówionej odmiany języka (referat, esej, felieton, wywiad, kazanie) • informacja, opinia, perswazja, manipulacja językowa, propaganda
Język — dzieje — społeczeństwo	
• pochodzenie języka polskiego • społeczne odmiany języka: dialekt, gwara, żargon, odmiany pokoleniowe	• podstawowe przejawy zmian w dziejach polszczyzny • kontakty międzyjęzykowe, zapożyczenia • społeczeństwa jedno- i wielojęzyczne
Style	
• styl; style funkcjonalne • stosowność stylowa wypowiedzi • języki fachowe, terminologia specjalistyczna	• stylizacja językowa • rodzaje środków stylistycznych (w różnych odmianach języka) • swoistość wypowiedzi indywidualnej (idiolekt)

1	2
Ogólne pojęcia kultury	
• cywilizacja, natura, kultura, sztuka • dzieło literackie i jego wyróżniki • społeczne środki przekazu (prasa, radio, TV) • uczestnictwo w kulturze: twórcy i odbiorcy • kultura masowa i elitarna • arcydzieło, kicz	• kulturowe konteksty literatury • różne formy przekazu utworów literackich: drukowane, ustne, ikoniczne, akustyczne, filmowe, audio-wizualne • obiegi kultury: kultura „niska” i kultura „wysoka”
Tradycje literackie	
• staropolskie i oświeceniowe • romantyczne i pozytywistyczne • młodopolskie i awangardowe • konteksty biblijne i antyczne • kontynuacje i nawiązania	• dziedzictwo a tradycja literacka • awangarda a postmodernizm • intertekstualność
Tematy, motywy, wątki	
• miłość, dom, rodzina, śmierć, droga, wędrówka, pielgrzymka itp. • motywy franciszkańskie w kulturze	• topos, np. ogrodu, raju, arkadii • motyw artysty jako nauczyciela, kapłana, wieszczą, mędrca, błazna itp.
Proces historycznoliteracki	
• gatunki i rodzaje literackie • konwencja literacka i typowe dla niej środki artystyczne • konteksty utworu: historyczne i biograficzne • prąd artystyczny • epoka jako formacja kulturowa, następstwo epok	• przemiany gatunku • konwencjonalizm, epigonizm, oryginalność • konteksty macierzyste utworu
Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne	
• prawda, dobro, piękno • komizm, humor, ironia, tragizm, patos • nauka, wiedza, wiara • sacrum i profanum • wolność, odpowiedzialność, tolerancja • ojczyzna, mała ojczyzna • naród a społeczeństwo	• etyka, estetyka • kategorie estetyczne • filozofia a religia; metafizyka, mistyka • nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką • wartości uniwersalne

3. Lektura:

— literatura powszechna:

Biblia (fragmenty); mitologia (wybór); Homer — *Iliada* lub *Odyseja* (fragmenty); Sofokles — *Antyгона*; *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty); Horacy — wybór pieśni; W. Szekspir — wybrany dramat; Moliere — wybrana komedia; W. Goethe — *Faust* (fragmenty); wybrana europejska powieść XIX w.;

J. Conrad — wybrany utwór; F. Kafka — *Proces*; M. Bułhakow — *Mistrz i Małgorzata*; inna wybrana powieść XX w.;

— literatura polska:

(konteksty biblijne, antyczne i inne; kontynuacje i nawiązania); *Bogurodzica*; J. Kochanowski — pieśni i treny (wybór); poezja baroku (wybór); I. Krasicki — satyry (wybór), liryka (wybór); A. Mic-

kiewicz — *Pan Tadeusz, Dziady cz. III*; inny dramat romantyczny (J. Słowackiego, Z. Krasińskiego lub C. Norwida); wybór poezji romantycznej (w tym: A. Mickiewicza, J. Słowackiego, C. Norwida); B. Prus — *Lalka*; E. Orzeszkowa — *Nad Niemnem* (fragmenty); wybór nowel pozytywistycznych; wybór poezji młodopolskiej; S. Wyspiański — *We-sele*; W. Reymont — *Chłopi* (t. 1: *Jesień*); S. Żeromski — *Ludzie bezdomni, Przedwiośnie*; W. Gombrowicz — *Ferdydurke* (fragmenty); inny wybrany utwór z prozy polskiej XX w. (np. M. Dąbrowska, M. Kuncewiczowa, Z. Nałkowska); T. Borowski — wybrane opowiadania; G. Herling-Grudziński — *Inny świat*; wybór poezji polskiej XX w. (w tym: B. Leśmiana, L. Staffa, J. Tuwima, Cz. Miłosa, K. Baczyńskiego, T. Różewicza, Z. Herberta, M. Białoszewskiego, W. Szymborskiej); wybrany dramat XX w. (S.I. Witkiewicza, S. Mrożka, T. Różewicza);

- wybrany utwór z literatury dokumentalnej (reportaż, dziennik, pamiętnik);
- utwory zaproponowane przez młodzież i nauczyciela;
- inne teksty kultury (spektakle teatralne, filmy, reklamy, utwory muzyczne, obrazy, słuchowiska, programy telewizyjne, teksty prasowe).

Uwaga: w każdej klasie obowiązuje lektura w całości pięciu większych utworów (z prozy lub dramatu).

Osiągnięcia

Osiągnięcia określone są w punkcie *Treści* w częściach opisujących umiejętności oraz wiadomości.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA NIE KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ

Cele edukacyjne

1. Czynne uczestnictwo uczniów w kulturze i wznoszenie się na wyższy poziom życia duchowego poprzez lekturę, odbiór tekstów kultury i staranną, czystą mowę.
2. Uzupełnianie braków w zakresie wiedzy i umiejętności nabywanych na niższych stopniach edukacji, tak aby uczeń mógł podjąć naukę w szkole przygotowującej do matury.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie umiejętności rozumienia oraz wyrażania myśli przez użycie języka i wykorzystywanie wiedzy o nim; wyrównywanie poziomu umiejętności wyniesionych z ośmioletniej szkoły podstawowej.
2. Uświadamianie etycznego wymiaru zachowań językowych.
3. Zapoznavanie z różnorodnymi tekstami kultury odpowiednimi do wieku, zainteresowań, doświadczeń i możliwości percepcyjnych uczniów, wzboga-

cającymi ich wiedzę o człowieku, życiu i świecie z perspektywy współczesności i z dbałością o zakorzenienie w tradycji.

4. Przygotowywanie do refleksyjnego uczestnictwa w różnych formach kultury masowej.
5. Wyzwalanie uczniowskich postaw twórczych i refleksji nad własnymi działaniami.

Treści

1. Doskonalenie umiejętności jak w ośmioletniej szkole podstawowej, a szczególnie:

1) mówienie:

- poprawne: dykcja, akcentowanie, intonacja, pauzowanie, tempo; uczestnictwo w rozmowie na tematy związane z różnymi tekstami kultury lub z życiem;
- przekazywanie zamierzonych treści, komunikowanie swoich intencji odpowiednio do sytuacji;
- respektowanie wymogów: sprawności, stosowności, skuteczności wypowiedzi; etyki i etykiety językowej;

2) pisanie:

- dążenie do poprawności frazeologicznej, składniowej, stylistycznej, kompozycyjnej, ortograficznej, interpunkcyjnej;
- tworzenie tekstów: w różnych formach (opis, opowiadanie, rozprawka, streszczenie, sprawozdanie, notatka, instrukcja, list, telegram, podanie, życiorys) i o różnych funkcjach (informacyjnej, wartościującej, perswazyjnej);

3) słuchanie:

- przewidywanie celu i intencji wypowiedzi;
- interpretowanie znaczeń wynikających z intonacji, akcentu, tonu głosu itp.;
- wykorzystywanie wzrokowych i słuchowych sygnałów pochodzących z otoczenia;
- radzenie sobie z redundancją i „szumem informacyjnym”;

4) czytanie:

- rozumienie cech gatunkowych tekstu;
- przewidywanie treści tekstu;
- rozumienie najważniejszych myśli;
- wyszukiwanie w tekście określonych informacji;
- rozumienie zasad organizacji tekstu (porównanie, kontrast, analogia; porządek opisu, opowiadania);
- interpretacja tekstów o różnej strukturze logicznej;
- domyslanie się znaczenia niezrozumiałych elementów tekstu;

5) odbiór tekstów kultury:

- analizowanie tekstów kultury, określanie funkcji i dostrzeżonych składników;
- odkrywanie uniwersalności doświadczeń, przemysłów, uczuć, aspiracji, wartości w literaturze z różnych okresów i kultur;
- odczytywanie znaków kultury i tradycji; rozumienie dosłownego, przenośnego i symbolicznego sensu tekstów kultury;
- czytanie literatury w kontekście codziennej komunikacji, nieliterackich tekstów kultury wysokiej i mass mediów;
- dostrzeganie i komentowanie swoistości poznanych tekstów kultury oraz określanie ich funkcji; krytyczne ocenianie i wartościowanie;

6) samokształcenie:

- wykorzystywanie różnych źródeł informacji, ich selekcja i krytyczna ocena.

2. Wiadomości (w funkcji wspierającej wypowiedzianie się i bez konieczności posługiwania się definicjami):

- znajomość pojęć *nadawca* i *odbiorca* oraz rozróżnianie intencji wypowiedzi (np. *pytam, odpowiadam, informuję, proszę*);
- znajomość właściwości opowiadania, opisu, dialogu oraz prostych form użytkowych;
- rozróżnianie wypowiedzi *opisujących, pytających i rozkazujących*, w tym *zdań i równoważników zdań*;
- dostrzeganie związków wyrazów w zdaniu, w tym roli *podmiotu i orzeczenia*;
- rozróżnianie *odmiennych i nieodmiennych części mowy* oraz podstawowych kategorii fleksyjnych;
- analizowanie związków znaczeniowych między wyrazami;
- obserwacja budowy słowotwórczej wyrazów;
- rozróżnianie rodzajów *głosek*;
- wyróżnianie *akcentu wyrazowego*, rozpoznawanie *intonacji*;
- dostrzeganie różnic między językiem ogólnym a językiem literatury;
- rozumienie pojęć *fikcja literacka, świat przedstawiony, nadawca, odbiorca, podmiot mówiący, narracja, przenośnia, rytm*;
- czynne posługiwanie się terminami: *bohater, wątek, akcja, autor, narrator, epitet, porównanie, wyraz dźwiękonaśladowczy, rym, zwrotka, refren, baśń, opowiadanie, powieść, proza, poezja*;
- posługiwanie się terminami związanymi z przekazami ikonicznymi, radiem, telewizją, filmem,

teatrem, prasą (wyjaśnianie pojęć w razie potrzeby).

3. Lektura:

- utwory z klasyki europejskiej:

Biblia (fragmenty); mitologia — wybór; W. Szekspir — *Romeo i Julia* (fragmenty); K. Dickens — *Opowieść wigilijna*; A. Saint-Exupéry — *Nocny lot*; A. Czechow i G. de Maupassant — wybrane nowele;

- utwory z klasyki polskiej:

J. Kochanowski — fraszki, pieśni, treny (wybór); I. Krasicki — bajki i satyry (wybór); A. Mickiewicz — bajki i ballady (wybór), *Zdania i uwagi* (wybór), *Pan Tadeusz* (fragmenty); A. Fredro — wybrana komedia; H. Sienkiewicz — *Quo vadis* albo inna powieść historyczna; B. Prus — *Lalka* (fragmenty), wybrane nowele; S. Żeromski — wybrane nowele; wybór liryki XIX wieku;

- utwory literatury współczesnej:

wybór poezji XX wieku (w tym: L. Staffa, J. Tuwima, M. Jasnorzewskiej-Pawlikowskiej, Cz. Miłosza, K. Baczyńskiego, T. Różewicza, Z. Herberta, W. Szymborskiej); wybrany dramat współczesny (np. J. Szaniawski — *Most*, S. Mrożek — *Emigranci*, *Szczęśliwe wydarzenie*); wybór współczesnej prozy (np. opowiadania: J. Szaniawski — *Profesor Tutka*, M. Hłasko — *Pierwszy krok w chmurach*, S. Mrożek — *Mały przyjaciel*, K. Filipowicz — *Egzekucja w ZOO*, P. Huelle — *Przeprowadzka*); G. Herling-Grudziński — *Wieża*; fragmenty powieści (np.: W. Myśliwskiego — *Kamień na kamieniu*, *Widnokrąg*, S. Chwina — *Hanemann*, O. Tokarczuk — *Prawiek, Podróż ludzi Księgi*); utwory o dorastaniu, w tym powieści dla młodzieży; wybór współczesnych reportaży (np.: H. Krall, R. Kapuścińskiego, M. Wańkowicza); literatura dokumentu (przykłady dziennika, pamiętnika, wspomnień, listów literackich, w tym: M. Białoszewskiego — *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, L. Tyrmanda — *Dziennik 1954*);

- teksty kultury współczesnej:

filmowe adaptacje literackie (w zestawieniu z fragmentami lektury, np.: *Kronika wypadków miłosnych*, *Lawa*, *Lalka*, *Cudzoziemka*, *Ogniem i mieczem*, *Pan Tadeusz*); filmy wybrane przez młodzież; piosenki rockowe; reklamy; programy tv (w tym aktualne seriale);

- teksty użytkowe, publicystyczne, popularnonaukowe.

Uwaga: w każdej klasie obowiązuje lektura przynajmniej dwóch większych utworów w całości.

Osiągnięcia:

Osiągnięcia określone są w punkcie *Treści* w częściach opisujących umiejętności oraz wiadomości.

JĘZYK OBCY

Cele edukacyjne

1. Osiągnięcie poziomu opanowania języka zapewniającego w miarę sprawną komunikację językową we wszystkich sytuacjach życia codziennego.
2. Lepsze poznanie kultury i spraw życia codziennego kraju języka nauczanego w celu interpretowania opisanych wydarzeń kulturowych w porównaniu z własną kulturą.
3. Umiejętność właściwego nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z cudzoziemcami dzięki świadomości istnienia różnic kulturowych.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie w uczniach poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości językowe, między innymi przez pozytywną informację zwrotną dotyczącą indywidualnych umiejętności lingwistycznych.
2. Zapewnienie w miarę możliwości dostępu do stosowanych materiałów autentycznych.
3. Zapewnienie uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym, między innymi przez wymianę ze szkołami w innych krajach lub uczestnictwo w programach międzynarodowych.
4. Stopniowe przygotowanie ucznia do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.
5. Zapewnienie uczniom możliwości stosowania języka jako narzędzia przy wykonywaniu zespołowych projektów, zwłaszcza interdyscyplinarnych.
6. Rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.
7. Pogłębianie poczucia własnej tożsamości kulturowej u ucznia.

Treści

1. Dalsze rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia.
2. Dalsze rozwijanie sprawności czytania i pisania.
3. Poszerzenie repertuaru funkcji językowych umożliwiających posługiwanie się językiem obcym w sytuacjach życia codziennego.
4. Opanowanie bardziej rozwiniętych struktur gramatycznych stosowanych do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości.
5. Wzbogacenie słownictwa dotyczącego życia codziennego, ze szczególnym uwzględnieniem realiów kraju ojczystego oraz kraju/obszaru języka docelowego w oparciu o autentyczne materiały językowe.

6. Rozszerzenie komponentu kulturowo-cywilizacyjnego, z ukierunkowaniem na styl życia i zachowania w kraju języka docelowego.
7. Rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu języka.
8. Korzystanie z technik kompensacyjnych.
9. Rozwój indywidualnych strategii uczenia się.

Osiągnięcia

1. *Sprawność rozumienia ze słuchu:*

- rozumienie ogólnego sensu oraz głównych punktów dialogów i wypowiedzi rodzimych użytkowników języka;
- rozumienie sensu prostych wypowiedzi w różnych warunkach odbioru (np. rozmowa przez telefon, komunikat na dworcu);
- rozumienie sensu wypowiedzi zawierającej niezrozumiałe elementy, których znaczenia uczeń może domyślić się z kontekstu.

2. *Sprawność mówienia:*

- formułowanie krótkich, płynnych i spójnych wypowiedzi na określone tematy z życia codziennego lub prostych wydarzeń kulturowych, z zastosowaniem form gramatycznych odpowiednich do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości;
- wykorzystanie znajomości fonetyki w stopniu zapewniającym zrozumiałość wypowiedzi dla rodzimego użytkownika języka;
- inicjowanie, podtrzymywanie i kończenie rozmowy w zakresie tematyki życia codziennego;
- wyrażanie własnych opinii oraz relacjonowanie wypowiedzi innych osób;
- właściwa reakcja językowa na wypowiedź rozmówcy.

3. *Sprawność czytania:*

- rozumienie dłuższych i bardziej złożonych tekstów;
- rozumienie prostego tekstu narracyjnego;
- rozumienie ogólnego sensu tekstu, który zawiera fragmenty niezrozumiałe;
- rozumienie ogólnego sensu obszerniejszego tekstu przy pobieżnym czytaniu;
- wyszukiwanie żądanej informacji lub szczegółu z częściowo nie zrozumianego tekstu;
- czytanie ze zrozumieniem prostych materiałów autentycznych dla uzyskania informacji i zinterpretowania różnic kulturowych.

4. Sprawność pisania:

- formułowanie w miarę zróżnicowanej pod względem morfosyntaktycznym i leksykalnym wypowiedzi pisemnej na temat życia codziennego lub prostych wydarzeń kulturowych;
- sformułowanie i zapisanie własnego oraz otrzymanego komunikatu;
- napisanie krótkiego listu;

- sporządzenie prostej i spójnej notatki z czyjejś wypowiedzi;
- prawidłowe stosowanie zasad ortografii i podstaw interpunkcji.

5. Inne umiejętności:

- klasyfikowanie faktów i informacji, selekcjonowanie informacji;
- korzystanie ze słownika jedno- i dwujęzycznego oraz innych źródeł informacji.

JĘZYK ŁACIŃSKI I KULTURA ANTYCZNA**LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE**

Nauka języka łacińskiego i kultury antycznej jest ściśle powiązana z wiedzą o kulturze greckiej, rzymskiej i chrześcijańskiej, w której głęboko tkwią korzenie kultury polskiej. Obcowanie z tymi treściami jest więc istotnym elementem kształtowania ogólnej kultury współczesnego Polaka i powinno mieć miejsce na wszystkich szczeblach nauczania.

Nauczanie przedmiotu „Język łaciński i kultura antyczna” odbywa się w ścisłej korelacji z innymi przedmiotami. Należy traktować go jako przedmiot propeutyczny i pomocniczy nie tylko dla przedmiotów humanistycznych, lecz także dla matematyczno-przyrodniczych i nauk społecznych.

Nauczanie przedmiotu może być realizowane w wymiarze podstawowym lub poszerzonym.

Cele edukacyjne

1. Poznanie kultury antycznej jako podstawy tożsamości kulturowej współczesnej Europy.
2. Zapoznanie z podstawowymi zagadnieniami historii kultury starożytnej Grecji i Rzymu i dostrzeżenie związków tej kultury i języka łacińskiego z kulturą i językami współczesnymi.
3. Poznanie przekazanej przez starożytność tradycji życia obywatelskiego, obowiązków obywatela wobec państwa i innych członków społeczności.
4. Kształtowanie postaw patriotycznych i świadomości przynależenia do określonego kręgu kulturowego.
5. Ułatwienie nauki posługiwania się poprawną polszczyzną i zrozumienie wielu zjawisk językowych w niej zachodzących.
6. Ułatwienie nauki języków obcych i doskonalenie ogólnej sprawności językowej.
7. Ułatwienie rozumienia terminologii współczesnej opartej na językach obcych.

8. Rozwijanie wrażliwości językowej i estetycznej.

9. Doskonalenie umiejętności jasnego i precyzyjnego formułowania myśli, kształcenie samodzielności intelektualnej oraz porządkowanie pracy umysłowej.

Zadania szkoły**A. Wymiar podstawowy**

1. Stworzenie warunków do rozpoznania przez uczniów w kulturze antycznej podstawy tożsamości kulturowej Europy.
2. Zapoznanie uczniów z podstawowymi zagadnieniami z historii i kultury starożytnej Grecji i Rzymu oraz ułatwienie im zrozumienia związków tej kultury i języka łacińskiego z kulturą i językami współczesnymi.
3. Zapoznanie uczniów z językiem łacińskim w takim stopniu, aby mogli zrozumieć popularne zwroty, sentencje, powiedzenia starożytnych Rzymian i wyrażenia łacińskie z czasów poklasycznych funkcjonujące w kulturze i języku polskim.
4. Ułatwienie rozumienia terminologii współczesnej opartej na językach klasycznych.
5. Uczenie jasnego i precyzyjnego formułowania myśli, doskonalenia form wypowiedzi.
6. Ułatwienie rozumienia aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych, kulturalnych przy wykorzystywaniu wiedzy o świecie starożytnym.
7. Przez obcowanie z wielkimi dziełami sztuki i literatury — budzenie wrażliwości estetycznej i zachęcanie do twórczości własnej.

B. Wymiar poszerzony

1. Umożliwienie uczniom głębszego i bezpośredniego kontaktu z kulturą śródziemnomorską przez opanowanie języka łacińskiego w stopniu pozwalającym na lekturę tekstów oryginalnych.

2. Zapoznanie uczniów z próbkami tekstów reprezentatywnych dla literatury antycznej oraz istotnych z punktu widzenia jej recepcji (gatunku, formy literackiej, treści, wątków) w kulturze europejskiej.
3. Kształcenie umiejętności analizy tekstu.
4. Przygotowanie do interpretowania tekstów, formułowania i wyrażania sądów.
5. Przedstawienie łaciny jako języka wspólnego Europy późnego antyku, średniowiecza i renesansu.
6. Rozbudzanie wrażliwości estetycznej i zachęcanie do twórczości własnej przez obcowanie z wielkimi dziełami sztuki i literatury.

Treści

A. Wymiar podstawowy

1. Chronologia starożytności.
2. Elementy historii i geografii świata antycznego.
3. Mitologia: wybór mitów greckich, legendy związane z początkami Rzymu, funkcja mitu w kulturze.
4. Obrzędy, święta, uroczystości w Grecji i w Rzymie, rola igrzysk olimpijskich i widowisk teatralnych.
5. Wybrane zagadnienia z literatury greckiej i rzymskiej.
6. Sztuka grecka i rzymska na wybranych przykładach.
7. Wybrane zagadnienia z życia codziennego Greków i Rzymian.
8. Podstawowe wiadomości o dziejach języków i pisma.
9. Nauczanie podstaw gramatyki łacińskiej w zakresie umożliwiającym tłumaczenie i analizę tekstów wybranych do zrealizowania wyżej wymienionych zadań (wymiar podstawowy).
10. Uwzględnienie w nauczaniu zwłaszcza tej części leksyki łacińskiej, której poznanie umożliwi zrozumienie etymologii wielu wyrazów używanych we współczesnej polszczyźnie i językach nowożytnych oraz ułatwi posługiwanie się nimi.

B. Wymiar poszerzony

1. Gramatyka, leksyka i frazeologia języka łacińskiego w zakresie umożliwiającym tłumaczenie i analizę tekstów oryginalnych.
2. Wybrane fragmenty tekstów Cezara, Cyserona (list, mowa, traktat), Horacego, Owidiusza, Wergiliusza, autorów polsko-łacińskich.

3. Literatura grecka i rzymska: cechy poezji i prozy łacińskiej, dramat antyczny, geneza wybranych gatunków literackich, wybrane zagadnienia filozoficzne.
4. Elementy wiedzy o starożytności jako komentarz i tło dla tłumaczonych tekstów: chronologia, instytucje państwowe i formy sprawowania rządów, prawo i sądownictwo, wojskowość, centra i peryferie cywilizacji i kultury śródziemnomorskiej.
5. Łacina jako język literatury, środek komunikacji językowej, język sakralny, język tekstów naukowych.
6. Wpływ łaciny na strukturę i zasoby leksykalne współczesnych języków europejskich.
7. Znaczenie dziedzictwa antyku dla kultury polskiej.
8. Osiągnięcia starożytnych w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych.

Osiągnięcia

A. Wymiar podstawowy

1. Dostrzeganie związków między kulturą Grecji i Rzymu a kulturą współczesną.
2. Wykorzystywanie elementów wiedzy na temat kultury śródziemnomorskiej w dalszych etapach edukacji, w życiu społecznym i zawodowym.
3. Poszukiwanie, gromadzenie i wykorzystywanie informacji pozwalających na odnajdywanie przyczyn i źródeł zjawisk współczesnych w kulturze śródziemnomorskiej.
4. Posługiwanie się słownikami dla zrozumienia oraz interpretacji popularnych zwrotów, sentencji, pojęć i terminów pochodzących z języków klasycznych.

B. Wymiar poszerzony

1. Rozumienie i tłumaczenie oryginalnych tekstów łacińskich.
2. Analizowanie, interpretowanie i komentowanie tekstów oryginalnych i w przekładach.
3. Operatywna znajomość gramatyki łacińskiej.
4. Wykorzystywanie języka łacińskiego do lepszego zrozumienia zjawisk językowych zachodzących w polszczyźnie i innych językach nowożytnych.
5. Posługiwanie się słownikami i podręcznikami gramatyki w pracy nad przekładem i analizą tekstów oryginalnych.

MATEMATYKA**SZKOŁA PODSTAWOWA
KOŃCZĄCA SIĘ MATURA****Cele edukacyjne**

1. Zdobycie przez uczniów umiejętności operowania podstawowymi pojęciami matematycznymi.
2. Dostrzeganie, formułowanie i rozwiązywanie przez uczniów prostych problemów teoretycznych.
3. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania.
4. Przygotowanie uczniów do wykorzystania wiedzy matematycznej przy rozwiązywaniu problemów z różnych dziedzin.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie umiejętności operowania przez uczniów podstawowymi obiektami matematycznymi.
2. Kształcenie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (obliczanie prawdopodobieństwa, odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).
3. Przedstawianie zadań stymulujących dostrzeganie, formułowanie i rozwiązywanie przez uczniów prostych problemów teoretycznych.
4. Rozwijanie umiejętności precyzyjnego formułowania myśli przez uczniów.
5. Kształtowanie wyobraźni geometrycznej uczniów.
6. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania (definiowanie podstawowych obiektów matematycznych, klasyfikowanie tych obiektów, podawanie przykładów i kontrprzykładów, przeprowadzanie prostych rozumowań dedukcyjnych).

Treści**1. Liczby, równania i funkcje:**

- usystematyzowanie wiadomości o liczbach wymiernych;
- przykłady liczb niewymiernych; przybliżenia dziesiętne liczb rzeczywistych;
- obliczenia procentowe;
- potęgowanie liczb rzeczywistych (potęga o wykładniku całkowitym, potęga o wykładniku wymiernym);
- pojęcie funkcji;
- przykłady wykresów funkcji liczbowych; przekształcanie wykresów;
- odczytywanie własności funkcji z wykresu;

- funkcja liniowa;
- funkcja kwadratowa;
- równania i nierówności liniowe z jedną niewiadomą;
- równania i nierówności liniowe z dwiema niewiadomymi; układy równań liniowych i ich interpretacja geometryczna;
- równania i nierówności kwadratowe z jedną niewiadomą i ich interpretacja geometryczna;
- przykłady prostych równań i nierówności trzeciego stopnia;
- proporcjonalność prosta i odwrotna; wykres proporcjonalności odwrotnej;

- nierówności typu $\frac{2}{x} < 3$.

2. Ciągi liczbowe:

- przykłady ciągów liczbowych (w tym ciągów rekurencyjnych);
- własności ciągu;
- ciąg arytmetyczny i ciąg geometryczny; suma wyrazów ciągu arytmetycznego, suma wyrazów ciągu geometrycznego;
- procent składany;
- szereg geometryczny.

3. Elementy rachunku prawdopodobieństwa:

- elementy kombinatoryki;
- prawdopodobieństwo i jego związek z częstością;
- przykłady obliczania prawdopodobieństwa;
- przykłady praktycznego zastosowania statystyki (odczytywanie tabel, diagramów i wykresów, przedstawianie danych empirycznych w postaci diagramów i wykresów).

4. Geometria:

- usystematyzowanie wiadomości o figurach płaskich;
- kąty i wielokąty; okręgi i koła; obwody i pola wielokątów i kół;
- odległość na płaszczyźnie;
- przykłady izometrii płaszczyzny (przesunięcie, symetria osiowa, symetria środkowa);
- przystawanie figur;
- wektory i ich zastosowania;
- twierdzenie Pitagorasa i twierdzenie Talesa;

- jednokładność;
- podobieństwo figur;
- konstrukcje geometryczne;
- funkcje trygonometryczne; podstawowe tożsamości trygonometryczne; najprostsze zastosowania funkcji trygonometrycznych (twierdzenie sinusów, twierdzenie kosinusów);
- prostopadłość i równoległość w przestrzeni;
- kąt nachylenia prostej do płaszczyzny;
- kąt dwuścienny;
- usystematyzowanie wiadomości o wielościanach i bryłach obrotowych;
- przekroje płaskie wielościanów i brył obrotowych;
- pola powierzchni i objętości wielościanów i brył obrotowych.

Osiągnięcia

1. Operowanie podstawowymi obiektami matematycznymi.
2. Przeprowadzanie prostych rozumowań dedukcyjnych.
3. Zdobycie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (obliczanie prawdopodobieństwa, odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).
4. Precyzyjne formułowanie myśli.

**SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
NIE KONCZĄCA SIĘ MATURĄ**

Cele edukacyjne

1. Zdobycie przez uczniów umiejętności operowania podstawowymi pojęciami matematycznymi.
2. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie umiejętności operowania przez uczniów podstawowymi pojęciami matematycznymi.
2. Kształcenie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).
3. Rozwijanie umiejętności precyzyjnego formułowania myśli przez uczniów.
4. Kształtowanie wyobraźni geometrycznej uczniów.
5. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania.

Treści

1. Liczby, równania i funkcje:

- usystematyzowanie wiadomości o liczbach wymiernych;
- obliczenia procentowe;
- przykłady funkcji liczbowych;
- odczytywanie własności funkcji z wykresu;
- funkcja liniowa;
- równania i nierówności liniowe z jedną niewiadomą;
- równania i nierówności liniowe z dwiema niewiadomymi; układy równań liniowych;
- proporcjonalność prosta i odwrotna.

2. Elementy statystyki:

- przykłady praktycznego zastosowania statystyki (odczytywanie tabel, diagramów i wykresów, przedstawianie danych empirycznych w postaci diagramów i wykresów).

3. Geometria:

- usystematyzowanie wiadomości o figurach płaskich;
- kąty i wielokąty; okręgi i koła; obwody i pola wielokątów i kół;
- odległość na płaszczyźnie;
- skala i plan;
- twierdzenie Pitagorasa;
- przykłady izometrii płaszczyzny (przesunięcie, symetria osiowa, symetria środkowa);
- wektory i ich zastosowania;
- prostopadłość i równoległość w przestrzeni;
- kąt nachylenia prostej do płaszczyzny;
- kąt dwuścienny;
- usystematyzowanie wiadomości o wielościanach i bryłach obrotowych;
- pola powierzchni i objętości wielościanów i brył obrotowych.

Osiągnięcia

1. Operowanie podstawowymi pojęciami matematycznymi.
2. Zdobycie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).
3. Precyzyjne formułowanie myśli.

HISTORIA

Celem nauczania historii w szkole jest:

- zapoznanie uczniów z wiedzą historyczną ułatwiającą samoidentyfikację kulturową, narodową i religijną;
- rozwijanie postaw patriotycznych, poczucia przynależności do społeczności lokalnej i regionalnej, grupy etnicznej, narodu, społeczności europejskiej i międzynarodowej;
- przygotowanie do posługiwania się terminologią i wiedzą historyczną w zakresie niezbędnym do uczestnictwa w życiu publicznym;
- zapoznanie z zasadami wykorzystywania różnorodnych źródeł historycznych jako źródła informacji;
- przygotowanie do dokonywania syntez na podstawie różnorodnych rodzajów informacji, rozwijania umiejętności formułowania pytań i problemów historycznych oraz poszukiwania ich rozwiązań, ich wartościowania i hierarchizacji;
- wspieranie rozwoju intelektualnego uczniów i rozwijanie umiejętności: rozróżnienia informacji od komentarza, analizy krytycznej, wypowiedzi w mowie i piśmie, samodzielnej pracy intelektualnej i samokształcenia;
- rozwijanie technik zbierania, interpretacji i przechowywania informacji;
- racjonalne planowanie i wykonywanie pracy indywidualnej i grupowej.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA NIE KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności praktycznych umożliwiających korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej.
2. Przygotowanie uczniów do samodzielnej integracji wiedzy o przeszłości czerpanej z różnych źródeł informacji.
3. Przygotowanie uczniów do wykorzystywania wiedzy i umiejętności historycznych na forum publicznym, w życiu prywatnym i zawodowym.

Zadania szkoły

1. Pogłębianie wiedzy o otaczającym świecie, zachodzących w nim procesach i zjawiskach historycznych, w skali globalnej, narodowej, regionalnej i lokalnej.
2. Doskonalenie umiejętności uczniów w zakresie odnajdywania i analizowania związków przyczynowo-skutkowych.

3. Rozwijanie umiejętności tworzenia własnych interpretacji przeszłości, ich prezentacji oraz obrony własnej opinii w ramach polemiki i dyskusji na forum publicznym.

Treści

Programy nauczania historii na etapie nauczania zaawansowanego powinny zakładać wykorzystywanie podstawowej wiedzy i umiejętności historycznych wyniesionych przez uczniów z poprzednich etapów kształcenia. Ich celem ma być poszerzanie zakresu wiedzy o poszczególnych epokach i mechanizmach procesu historycznego poprzez problemowe ujęcie najważniejszych aspektów przeszłości. Program może zawierać chronologiczny lub problemowy układ treści. W programach powinny zostać uwzględnione następujące wątki tematyczne (bez konieczności wyczerpywania treści merytorycznych w każdej z epok).

1. Czynniki i drogi postępu w czasach najdawniejszych.
2. Cywilizacje wschodnie.
3. Grecja i Rzym starożytny — dorobek kultury i jego trwałość.
4. Kręgi cywilizacji średniowiecznej; uniwersalizm chrześcijański.
5. Polska i jej dorobek dziejowy w wiekach średnich.
6. Odrodzenie włoskie i jego wpływ na Europę.
7. Wielkie odkrycia geograficzne i konfrontacja Europy z odmiennymi kulturami i systemami wartości.
3. Chrześcijaństwo w XVI—XVII w.
9. Fizjonomia umysłowa XVII wieku w Europie.
10. Epoka Oświecenia i jej znaczenie w dziejach świata i Polski.
11. Polska na tle europejskim w XVI—XVIII wieku.
12. Przemiany społeczne, kulturowe i cywilizacyjne XIX wieku w Europie i w świecie.
13. Społeczeństwo polskie bez własnego państwa; kształtowanie się narodu nowoczesnego.
14. I wojna światowa; rewolucje rosyjskie.
15. Świat między wojnami — demokratyzacja i kultura masowa; totalitaryzm.
16. Polacy w odrodzonym państwie.
17. II wojna światowa — geneza; charakter wojny; holocaust.
18. Społeczeństwo polskie w okresie wojny.

19. Świat po II wojnie światowej — kierunki ewolucji, przemiany polityczne, cywilizacyjne, kulturowe.

20. Polska i Polacy w powojennym świecie.

Osiągnięcia

1. Rozumienie zmienności i rozwoju różnych sfer życia człowieka w przeszłości.
2. Umiejętność scalania informacji pochodzących z różnorodnych źródeł w jeden spójny obraz przeszłości (umiejętność tworzenia syntezy).
3. Umiejętność wykorzystywania posiadanej wiedzy i posługiwania się nabytymi umiejętnościami w życiu społecznym i zawodowym.
4. Umiejętność powiązania wydarzeń, zjawisk i procesów o zasięgu powszechnym z dziejami Polski.
5. Umiejętność usytuowania historii lokalnej i regionalnej na tle dziejów Polski.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ

Cele edukacyjne

W szkole kończącej się maturą realizowane są cele edukacyjne szkoły ponadpodstawowej nie kończącej się maturą, a ponadto:

- zapoznanie uczniów z metodologią naukowego poznawania i opisywania przeszłości;
- rozwijanie umiejętności samodzielnego poszerzenia zakresu wiedzy historycznej w warunkach indywidualnej i zespołowej pracy uczniów.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków do rozwoju umiejętności samodzielnego poszerzenia zakresu wiedzy historycznej w warunkach indywidualnej i zespołowej pracy uczniów.
2. Doskonalenie sposobów samodzielnej interpretacji i weryfikacji różnych typów materiałów źródłowych przez uczniów.

3. Rozwijanie umiejętności zastosowania posiadanej wiedzy do samodzielnego tworzenia obrazu przeszłości.

4. Przygotowywania rozwiniętych wypowiedzi ustnych i pisemnych spełniających kryteria warsztatu naukowego historii.

Treści

Programy nauczania historii w szkole ponadpodstawowej kończącej się maturą opierają się na tej samej podstawie programowej co program powszechny. Powinny jednocześnie:

- zakładać szerszy zakres omawianych treści programowych;
- wskazywać drogi zapoznawania uczniów z podstawowymi zasadami naukowego badania przeszłości;
- zawierać wymogi szerszego wykorzystywania materiałów źródłowych w pracy dydaktycznej;
- dawać możliwości indywidualizacji nauczania uczniów w zależności od zainteresowań i potrzeb ucznia (egzamin maturalny, egzaminy wstępne na studia itd.).

Osiągnięcia

Nauczanie historii w szkołach kończących się maturą zakłada, że uczniowie po jej ukończeniu będą prezentowali osiągnięcia absolwentów szkół ponadpodstawowych nie kończących się maturą, a ponadto umiejętności:

- samodzielnego zbierania, interpretowania, przetwarzania i przechowywania różnego typu informacji przydatnych do rekonstrukcji, opisu i oceny przeszłości;
- przedstawienia wybranego problemu historycznego z uwzględnieniem zasad naukowego badania przeszłości;
- krytycznej analizy różnych interpretacji historii.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Cele edukacyjne

1. Ukazanie uczniom wzorca państwa prawnego, funkcjonującego na podstawie mechanizmów demokratycznych, odniesionego do dobra wspólnego.
2. Uświadomienie uczniom funkcji i znaczenia podatków w demokratycznym państwie prawnym.

3. Uzyskanie przez uczniów wiedzy o uprawnieniach i obowiązkach ludzi dorosłych, które wynikają z natury człowieczeństwa oraz faktu bycia obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Przybliżenie zagadnień związanych z rynkiem pracy.

Zadania szkoły

1. Stawianie wymagań w zakresie właściwej postawy uczniów wobec godła i hymnu państwowego oraz w czasie uroczystości szkolnych i państwowych.
2. Pomoc w rozpoznaniu własnych praw i obowiązków w szkole.
3. Wspieranie samorządności uczniowskiej.
4. Umożliwienie uczniom bezpośredniego kontaktu z odpowiednimi podstawowymi aktami prawnymi regulującymi prawa i obowiązki obywateli.
5. Przygotowanie do wejścia na rynek pracy.

Treści

1. Obywatel a władza publiczna w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych; niezbywalny charakter praw człowieka, ich katalog i systemy ochrony.
2. Funkcjonowanie demokracji w RP:
 - konstytucyjne uprawnienia i obowiązki obywatela;
 - konstytucyjne organy władzy centralnej;
 - samorządy terytorialne.

3. Kultura polityczna i formy życia publicznego:

- świadomość narodowa — prawa mniejszości narodowych;
- świadomość obywatelska;
- cnoty obywatelskie m.in.: zaangażowanie, poszanowanie innych, patriotyzm, odpowiedzialność;
- stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe.

4. Budżet państwa i podatki.**5. Praca oraz rynek pracy i jego mechanizmy.****Osiągnięcia**

1. Znajomość elementarnych zasad funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Znajomość swoich podstawowych praw i obowiązków obywatelskich.
3. Umiejętność wypełnienia deklaracji podatkowej (PIT) dotyczącej podatku od dochodów osobistych.

GEOGRAFIA**SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ****KLASY I—III****Cele edukacyjne**

1. Kształtowanie się w uczniach:
 - świadomości wartości, jaką jest własny region i kraj oraz dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe;
 - poszanowania innych narodów, ich kultur, systemów wartości i sposobów życia.
2. Całościowe widzenie regionów i miejsc oraz problemów, z jakimi boryka się świat.
3. Umiejętność analizowania i interpretowania działalności gospodarczej, społecznej i politycznej w kategoriach geograficznych.
4. Przygotowanie do świadomego podejmowania decyzji uwzględniających zarówno zachowanie ciągłości funkcji przyrody i równowagi w środowisku, jak też potrzeby człowieka (rozwój zrównoważony).
5. Odczuwanie potrzeby współpracy dotyczącej zwalczania zagrożeń środowiska geograficznego oraz zagrożeń społecznych.

6. Przygotowanie się do roli odpowiedzialnych współgospodarzy regionu i Polski; gotowość uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności.

Zadania szkoły

Stwarzanie uczniom sprzyjających warunków do:

- kształtowania systemu wartości odpowiadającego naturze i godności ludzkiej;
- korzystania z możliwie różnorodnych źródeł wiedzy geograficznej, w tym z własnych obserwacji terenowych, ze szczególnym uwzględnieniem swojej gminy (powiatu);
- uczenia się czynnego, kształtującego dociekliwość, refleksyjność, zdrowy krytycyzm, chęć działania;
- stosowania wiedzy geograficznej w życiu.

Treści

1. Ziemia jako część Wszechświata i jako system otwarty.
2. Ziemia jako środowisko życia, jej historia i obraz współczesny.

3. Gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi i ich ochrona; energia i jej rola we współczesnej gospodarce.
4. Dysproporcje gospodarcze, społeczne oraz zróżnicowanie polityczne i kulturowe współczesnego świata, na przykładach wybranych państw i regionów.
5. Współczesne przemiany gospodarcze, społeczne i polityczne na kontynentach i w wybranych państwach, ze szczególnym uwzględnieniem Europy.
6. Źródła, przebieg i próby rozwiązywania konfliktów politycznych i społecznych, na wybranych przykładach.
7. Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski.
8. Struktura współczesnej gospodarki narodowej Polski; tendencje rozwojowe; strategia ekorozwoju Polski.
9. Przykłady ochrony środowiska w Polsce i na świecie.
10. Polska na tle Europy i świata.
11. Problemy integracyjne na świecie, w Europie i w Polsce.

Uwaga: na treści dotyczące Polski należy zarezerwować nie mniej niż 1/3 czasu przeznaczonego na geografę.

Osiągnięcia

1. Lokalizowanie miejsc na powierzchni Ziemi i orientowanie się w ich wzajemnym położeniu za pomocą map.
2. Gromadzenie, wartościowanie, porządkowanie, interpretowanie, analizowanie i prezentowanie wiedzy geograficznej pochodzącej z różnych źródeł.
3. Wykorzystywanie wiedzy geograficznej w celu interpretowania i analizowania aktualnych zjawisk, zdarzeń i procesów, zachodzących w przestrzeni geograficznej.
4. Przewidywanie zmian w przyrodzie i w działaniach ludzi na podstawie uzyskanych informacji.
5. Rozwiązywanie zadań o treści geograficznej i charakterze problemowym.

ZAJĘCIA FAKULTATYWNE

KLASA IV (KLASY III—IV)

Cele edukacyjne

1. Świadomość:
 - konieczności gospodarowania zgodnie z ideą rozwoju zrównoważonego;

— odpowiedzialności i gotowości uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności, Polski, Europy i świata;

— konieczności normowania stosunków międzyludzkich w skali lokalnej, regionalnej i ponadregionalnej.

2. Zdobywanie umiejętności samodzielnego uczenia się, istotnego zarówno z punktu widzenia samokształcenia jak i studiowania w szkole wyższej.

Zadania szkoły

Stwarzanie uczniom sprzyjających warunków do:

- prowadzenia samodzielnych obserwacji i poszukiwań poza terenem szkoły w zakresie indywidualnie formułowanych tematów geograficznych;
- korzystania za źródeł wiedzy geograficznej (w tym: z bibliotek pozaszkolnych i dokumentacji urzędów publicznych);
- samodzielnego opracowywania wybranych tematów;
- zapewnienia uczniom konsultacji z nauczycielami innych przedmiotów, ze względu na silne związki geografii z innymi naukami.

Treści

Wybór treści powinien być zgodny z zainteresowaniami i potrzebami uczniów biorących udział w zajęciach. Zaleca się uwzględnianie tematów z pięciu wielkich grup tematycznych:

1. Przyrodnicze środowisko życia i działalności ludzi na Ziemi.
2. Region, w którym żyje uczeń.
3. Polska, jej potencjał naturalny, gospodarczy, ludnościowy i kulturowy, historia gospodarcza, problemy współczesne.
4. Europa, jej potencjał naturalny, gospodarczy, ludnościowy i kulturowy, historia gospodarcza, problemy współczesne.
5. Problemy globalne świata.

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się wiedzą geograficzną w życiu codziennym w sytuacjach wykraczających poza system uczenia się szkolnego.
2. Umiejętność oceniania swojej wiedzy geograficznej i umiejętności z punktu widzenia własnych celów życiowych.

BIOLOGIA**Cele edukacyjne**

Celem nauczania biologii powinno być osiągnięcie przez ucznia:

- rozumienia zależności istniejących w środowisku przyrodniczym;
- świadomości zmienności świata ożywionego;
- rozumienia jedności podstawowych procesów życiowych organizmów przy ich różnorodności;
- rozumienia zależności człowieka od środowiska i wpływu człowieka na środowisko;
- świadomości zagrożeń cywilizacyjnych;
- rozumienia podstaw działania własnego organizmu;
- rozumienia podstawowych zasad dziedziczenia;
- postawy odpowiedzialności za zdrowie swoje oraz innych ludzi;
- motywacji do przestrzegania ogólnych zasad higieny.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie uczniom projektowania i prowadzenia obserwacji i doświadczeń biologicznych.
2. Umożliwienie poznania podstawowych procesów życiowych organizmów.
3. Rozwijanie poczucia odpowiedzialności za działania podejmowane w najbliższym środowisku.
4. Prowadzenie uczniów do zrozumienia podstaw funkcjonowania własnego organizmu.

Treści**1. Budowa i funkcjonowanie organizmu człowieka:**

- układ krążenia, naczynia krwionośne, budowa i funkcjonowanie serca, skład krwi, rola krwi, grupy krwi;
- układ nerwowy, mózg, budowa mózgu i jego funkcjonowanie, sieci nerwowe, zmysły, neuroprzekazniki, odruchy warunkowe i bezwarunkowe, plastyczność działania mózgu (rozwój, uczenie się, pamięć);
- układ odpornościowy, antygeny, przeciwciała, szczepienia, przeszczepy;
- układ pokarmowy, trawienie, wchłanianie;
- układ rozrodczy, produkcja gamet, zapłodnienie, ciąża, poród;
- układ gruczołów dokrewnych i ich funkcje, hormony;

- układ mięśniowy, typy i zasady funkcjonowania mięśni.

2. Odżywianie człowieka:

- główne składniki pokarmowe i ich źródła (białka, cukry, tłuszcze);
- dieta pełno- i niepełnowartościowa;
- aminokwasy egzogenne;
- zawartość energetyczna pokarmu, potrzeby energetyczne organizmu, otyłość;
- witaminy, mikroelementy i ich źródła.

3. Zdrowie jako stan równowagi biologicznej:

- odporność, zaburzenia odporności, np. w zakażeniu HIV;
- czynniki prozdrowotne, np. aktywność fizyczna, prawidłowe odżywianie, higiena;
- czynniki chorobowe, wirusy, bakterie, trucizny;
- choroby wirusowe, np. odra, wirusowe zapalenie wątroby;
- choroby bakteryjne, np. gruźlica, salmonelloza; działanie antybiotyków;
- choroby nowotworowe, onkogeneza;
- choroby układu krwionośnego, miażdżyca, nadciśnienie, zawał.

4. Higiena, zdrowe środowisko przyrodnicze i społeczne:

- sposoby zapobiegania rozprzestrzenianiu się chorób, elementy epidemiologii;
- szczepienia ochronne;
- niekorzystne dla zdrowia czynniki środowiskowe i cywilizacyjne;
- czynniki psychiczne: rozwój psychiczny, stres, emocje i ich zaburzenia, osobowość, zachowania zbiorowe.

5. Elementy cytologii i genetyki:

- ultrastruktura komórki, organelle, błony biologiczne, cytoszkielet;
- budowa DNA, kod genetyczny, synteza białek;
- mutacje, czynniki mutagenne;
- choroby dziedziczne;
- zasady inżynierii genetycznej, zastosowania biotechnologii (np. rośliny transgeniczne).

6. Elementy ewolucjonizmu:

- pojęcie gatunku;
- mutacje i ich konsekwencje, dobór naturalny;
- zasady klasyfikacji naturalnej, drzewa filogenetyczne roślin i zwierząt;
- ewolucja naczelnych.

Osiągnięcia

1. Formułowanie hipotez. Analizowanie i interpretowanie wyników obserwacji i doświadczeń, wraz z oceną ich wiarygodności.
2. Gromadzenie, integrowanie, opracowywanie i interpretowanie wiedzy z różnych dziedzin niezbędnej do wyjaśnienia procesów życiowych.
3. Interpretowanie zależności między budową i funkcją układów i narządów w organizmie człowieka. Postrzeganie funkcjonowania organizmu ludzkiego jako integralnej całości.
4. Interpretowanie zależności między środowiskiem życia organizmu a jego budową i funkcjonowaniem.
5. Analizowanie struktury i funkcjonowania wybranych ekosystemów.
6. Ocenianie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia i umiejętności odnajdywania środków zaradczych.
7. Analizowanie przyczyn zakłóceń stanu zdrowia człowieka, przewidywanie skutków własnych decyzji w tym zakresie. Prowadzenie zdrowego trybu życia.

FIZYKA Z ASTRONOMIA

Elementem wyróżniającym fizykę od wielu innych nauk jest decydująca rola doświadczenia jako źródła inspiracji koncepcji teoretycznych i jednocześnie kryterium ich weryfikacji. W związku z tym w podstawie programowej pominięte zostały, w zasadzie, te zagadnienia, o których w warunkach szkolnych można mówić tylko deklaratywnie, bez odwołania się do doświadczenia uczniowskiego lub przynajmniej pokazu. Atrakcyjne zagadnienia współczesnej fizyki czy astrofizyki muszą być z konieczności nauczane w szkołach w sposób popularnonaukowy i dobór ich w programie pozostawiono inwencji twórców programów.

Cele edukacyjne

Za najważniejszy cel nauczania fizyki w ramach kształcenia ogólnego uznano wyrobienie u uczniów przekonania o istnieniu praw rządzących przebiegiem zjawisk w przyrodzie, w życiu codziennym i technice.

Zadania szkoły

1. Wyrobienie u uczniów przekonania o istnieniu praw rządzących przebiegiem zjawisk w przyrodzie, życiu codziennym i technice.
2. Kształcenie umiejętności obserwacji zjawisk fizycznych i ich opisu.
3. Kształcenie u uczniów postawy aktywnego współtwórcy informacji w oparciu o własne obserwacje, eksperymenty i przemyślenia.
4. Kształcenie umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł gotowych informacji.
5. Kształcenie umiejętności ilościowego opisu zjawisk fizycznych.

**SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ****Treści**

1. Względność ruchu; składanie i rozkładanie ruchów.
2. Przyspieszenie w ruchu prostoliniowym; ruch prostoliniowy jednostajnie zmienny; wykresy prędkości i położenia jako funkcji czasu.
3. Zasady dynamiki; zasada zachowania pędu.
4. Ruch jednostajny po okręgu; przyspieszenie dośrodkowe i siła dośrodkowa.
5. Prawo ciążenia Newtona; pole grawitacyjne, przyspieszenie ziemskie; energia potencjalna; spadek swobodny.
6. Ruch w centralnym polu grawitacyjnym po orbitach kołowych; struktura Wszechświata.
7. Prawo Coulomba; pole elektrostatyczne; energia potencjalna; jądrowy model atomu.
8. Promieniowanie jądrowe; budowa jądra atomowego; bilans energii przy rozszczepieniu jądra; energetyka jądrowa;
9. Obwody prądu stałego; prawa Ohma i Kirchhoffa.
10. Indukcja magnetyczna; pole magnetyczne prądu elektrycznego; siła Lorentza i siła elektrodynamiczna; ruch cząstki naładowanej w jednorodnym polu magnetycznym.
11. Indukcja elektromagnetyczna; siła elektromotoryczna indukcji, prądnica; prąd przemienny; transformator.

12. Ciśnienie hydrostatyczne i atmosferyczne; prawa gazów doskonałych; mikroskopowy model gazu; temperatura bezwzględna.
13. Zmiany energii i praca w przemianach gazowych; zasada działania silników cieplnych.
14. Ruch drgający, przemiany energii; amplituda, okres, częstotliwość; tłumienie drgań; rezonans.
15. Fale mechaniczne; dźwięk; fale periodyczne, długość fali; prędkość fali; interferencja i dyfrakcja fal.
16. Światło jako fala; przegląd widma fal elektromagnetycznych.

Osiągnięcia

1. Umiejętność wyodrębniania, obserwacji, opisywania zjawisk fizycznych i astronomicznych.
2. Umiejętność posługiwania się ze zrozumieniem wybranymi pojęciami fizycznymi.
3. Umiejętność wykorzystania modeli do wyjaśniania zjawisk i procesów fizycznych.

4. Umiejętność planowania i wykonywania doświadczeń fizycznych i prostych obserwacji astronomicznych, zapisywania i analizowania ich wyników.
5. Umiejętność sporządzania i interpretacji wykresów.
6. Umiejętność korzystania z praw i zasad fizyki do wyjaśniania wybranych zjawisk zachodzących w przyrodzie.
7. Umiejętność wykorzystania wiedzy fizycznej do wyjaśniania zasad działania i bezpiecznego użytkowania wybranych urządzeń technicznych.
8. Umiejętność wskazania przykładów degradacji środowiska wynikającej z technicznej działalności człowieka oraz możliwych sposobów zapobiegania tej degradacji.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA NIE KOŃCZĄCA SIĘ MATURĄ

Utrwalanie i pogłębianie niektórych zagadnień z zakresu ośmioletniej szkoły podstawowej, wybranych w zależności od potrzeb kierunku kształcenia zawodowego.

CHEMIA

W kursie chemii należy zwracać uwagę na bogactwo związków i przemian chemicznych w otoczeniu człowieka oraz związane z tym szanse i zagrożenia. Szczególnie należy zwracać uwagę na znaczenie i zagrożenie pierwiastkami promieniotwórczymi oraz ich związkami, a także na trujące substancje chemiczne w najbliższym otoczeniu człowieka.

Cele edukacyjne

1. Pogłębienie wiedzy o procesach chemicznych zachodzących w otaczającym świecie.
2. Zrozumienie znaczenia chemii w rozwoju cywilizacji.
3. Rozbudzenie zainteresowania naukami chemicznymi poprzez ukazanie ich osiągnięć i problemów.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie myślenia prowadzącego do umiejętności posługiwania się zdobytą wiedzą chemiczną.
2. Zapoznanie uczniów z praktyką laboratoryjną poprzez prowadzenie pokazów i wykonywanie doświadczeń.
3. Przygotowanie uczniów do prawidłowego korzystania z różnorodnych źródeł informacji.

Treści

1. Współczesny, uproszczony model budowy atomu; izotopy.
2. Współczesny układ okresowy; zależność pomiędzy budową atomów a właściwościami pierwiastków i ich położeniem w układzie okresowym.
3. Wiązania chemiczne: atomowe i jonowe.
4. Reakcje chemiczne — ich opis i zapis; typy reakcji chemicznych (synteza, analiza, wymiana); mol; ilościowa interpretacja przemiany chemicznej; szybkość przemiany chemicznej; reakcje endo- i egzoenergetyczne; stopień utlenienia, najprostsze reakcje utleniania i redukcji.
5. Roztwory, rozpuszczalność, stężenie roztworu.
6. Tlenki, zasady, kwasy, sole — nazewnictwo, właściwości i zastosowanie.
7. Dysocjacja elektrolityczna; wskaźniki kwasowo-zasadowe, skala pH; reakcje w roztworach wodnych — reakcje zobojętniania i reakcje strącaniowe; odczyn wodnych roztworów soli.

8. Węglowodory nasycone i nienasycone — nazewnictwo, izomeria, właściwości, reakcje charakterystyczne, zastosowania; benzen jako przedstawiciel węglowodorów aromatycznych.
9. Proste jednofunkcyjne pochodne węglowodorów: alkohole, aldehydy i ketony, kwasy karboksylowe i ich pochodne — nazewnictwo, otrzymywanie, właściwości, zastosowanie.
10. Najważniejsze dwufunkcyjne pochodne węglowodorów — występowanie, właściwości i zastosowanie; glicyna jako przedstawiciel aminokwasów; peptydy i białka; glukoza jako przykład cukrów prostych; sacharoza i skrobia jako przykłady cukrów złożonych.

Osiągnięcia

1. Określanie budowy atomu na podstawie położenia pierwiastków w układzie okresowym.
2. Znajomość właściwości najważniejszych pierwiastków i związków chemicznych.
3. Umiejętność zapisywania prostych reakcji chemicznych oraz opisywania efektów im towarzyszących.
4. Posługiwanie się podstawowym nazewnictwem związków chemicznych.
5. Wykonywanie prostych obliczeń stechiometrycznych z zastosowaniem pojęcia mola.
6. Znajomość podstawowych związków organicznych, ich zastosowania oraz biologicznego znaczenia.

TECHNIKA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności zaplanowania i zrealizowania działań poprzez wykonywanie różnych prac technicznych.
2. Osiągnięcie przez uczniów podstawowego poziomu kultury technicznej dającej ogólne przygotowanie do korzystania ze współczesnych urządzeń powszechnego użytku.

Zadania szkoły

1. Organizowanie różnorodnej działalności technicznej uczniów.
2. Pomoc uczniom w rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia.
3. Uwrażliwienie uczniów na zagrożenia związane z niewłaściwym korzystaniem z urządzeń technicznych.
4. Zorganizowanie warunków do samodzielnej działalności technicznej uczniów.

Treści

1. Budowa i zasada działania prostych urządzeń technicznych powszechnego użytku (w zakresie odpowiadającym programom nauczania fizyki i innych przedmiotów).
2. Narzędzia i urządzenia techniczne w domu i pracowni szkolnej; zasady obsługi, regulacji i konserwacji.
3. Zasady bezpiecznego korzystania z energii elektrycznej; instalacje domowe; zabezpieczenia; typowe usterki; zagrożenia.
4. Popularne techniczne środki łączności; sposób używania.

5. Informacja techniczna; normy (przykłady); symbole stosowane na schematach, rysunkach poglądowych i dokumentacji technicznej; czytanie danych technicznych i rysunku technicznego; symbole i informacje umieszczane na urządzeniach powszechnego użytku (oznaczenia, tabliczki znamionowe, metki); oznaczenia ostrzegawcze: przeciwpożarowe, bhp.

6. Planowanie pracy indywidualnej i zespołowej, podział pracy, koordynacja działań, proste kalkulacje ekonomiczne.

7. Ochrona środowiska naturalnego przed szkodliwymi skutkami działalności technicznej — przykłady problemów i działań dotyczących środowiska lokalnego.

Osiągnięcia

1. Bezpieczne dla ucznia i prawidłowe pod względem technicznym posługiwanie się urządzeniami powszechnego użytku. Właściwe stosowanie wymiennych elementów znormalizowanych (np. bezpieczników elektrycznych).
2. Wykonywanie prostych prac wytwórczych i usługowych; bezpieczne i sprawne posługiwanie się narzędziami, przyrządami i urządzeniami; dobieranie ich do zadań; utrzymywanie w stanie sprawności.
3. Umiejętność oceny stanu technicznego niektórych urządzeń powszechnego użytku i instalacji domowych. Przeprowadzanie elementarnych regulacji, konserwacji i napraw dozwolonych dla użytkownika.
4. Posługiwanie się informacjami zawartymi w rysunkach technicznych, schematach elektrycznych oraz w instrukcjach obsługi i eksploatacji.
5. Sporządzanie opisów własnych prac technicznych z użyciem schematów i rysunków poglądowych.

ELEMENTY INFORMATYKI**Cele edukacyjne**

Przygotowanie do korzystania w życiu osobistym i zawodowym z powszechnie stosowanych urządzeń informatycznych.

Zadania szkoły

1. Przygotowanie uczniów do posługiwania się techniką komputerową w prostych zastosowaniach praktycznych.
2. Pomoc uczniom w rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia.
3. Uwrażliwienie uczniów na zagrożenia dla ich zdrowia i rozwoju związane z niewłaściwym korzystaniem z urządzeń i programów komputerowych.
4. Kształtowanie umiejętności analizowania zadań szkolnych i prostych problemów praktycznych oraz tworzenia algorytmów ich rozwiązywania.

Treści

1. Posługiwanie się sprzętem komputerowym i korzystanie z usług systemu operacyjnego:
 - podstawowe elementy komputera i ich funkcje;
 - zasady bezpiecznej pracy z komputerem;
 - informacja w komputerze: programy i dane; nośniki informacji;
 - komunikacja użytkownika z komputerem;
 - podstawowe usługi systemu operacyjnego;
 - ogólne wiadomości o sieciach komputerowych;
 - formy reprezentowania i przetwarzania informacji przez człowieka i komputer;
 - multimedialne źródła informacji;
 - podstawowe zasady pracy w sieciach komputerowych; typowe usługi z zakresu komunikacji między użytkownikami oraz dostępu do informacji i jej przesyłania;
 - zabezpieczanie informacji (kopie bezpieczeństwa, ochrona antywirusowa).
2. Stosowanie programów użytkowych do wykonywania zadań szkolnych:

— kształtowanie układu dokumentu tekstowego z użyciem podstawowych form redakcyjnych; włączanie tabel i grafiki; przykłady stosowania zaawansowanych narzędzi, w tym korekcji pisowni, dzielenia wyrazów i korespondencji serijnej;

— wykorzystanie arkusza kalkulacyjnego do rozwiązywania zadań z programu nauczania szkoły i z życia codziennego;

— bazy danych: przykłady wyszukiwania informacji z użyciem operatorów logicznych; przykłady różnych form organizacji danych; zastosowania baz danych.

3. Algorytmy rozwiązywania zadań:

— przykłady ścisłego formułowania zadań (zakres wartości danych, forma wyników);

— rozwiązywanie umiarkowanie złożonych zadań szkolnych.

4. Symulacja procesów:

— przykłady odwzorowywania w komputerze przebiegów poznanych procesów fizycznych, m.in. ruchu ciał; eksperymentowanie z doбором parametrów.

5. Społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki:

— korzyści i konsekwencje wynikające dla osób i społeczeństw z zastosowań informatyki;

— zagrożenia wychowawcze: szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie; zagadnienia etyczne i prawne związane z ochroną własności intelektualnej i ochroną danych.

Osiągnięcia

1. Przygotowanie umiarkowanie złożonego dokumentu tekstowego.
2. Rozwiązywanie typowych zadań szkolnych; dobór programów komputerowych do zadań.
3. Korzystanie z różnych, także multimedialnych, źródeł informacji dostępnych za pomocą komputera.

PLASTYKA**Cele edukacyjne**

1. Pobudzanie całościowo pojętego rozwoju uczniów, a w szczególności:
 - rozbudzanie twórczej postawy wobec siebie i świata;

— rozwijanie ogólnej wrażliwości dziecka;

— rozwijanie wrażliwości plastycznej;

— rozwijanie umiejętności refleksyjnego patrzenia;

— rozwijanie zainteresowań i zamiłowań plastycznych.

2. Wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności plastyczne.
3. Umożliwienie uczniom autoekspresji oraz rozumienia i akceptacji dla innych wypowiedzi twórczych.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie sytuacji dających możliwość przeżyć wewnętrznych, doświadczenia tajemnicy, bezinteresownego działania, procesu twórczego — wysiłku i radości towarzyszących twórczej aktywności.
2. Umożliwienie uczniom kontaktu z dziełami sztuki.

Treści

1. Środki wyrazu plastycznego.
2. Działania plastyczne w różnych materiałach, technikach i formach.

3. Różnorodne sposoby komunikowania (komunikacja pozawerbalna — język przestrzeni, koloru, cięta itd.).
4. Sztuka ludowa i zdobnictwo charakterystyczne dla danego regionu.
5. Kontakt z dziełami sztuki plastycznej — pomniki, galerie, muzea.
6. Krajobraz kulturowy.
7. Kształtowanie otoczenia i form użytkowych (racjonalność, funkcjonalność, estetyka).

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się prostymi technikami plastycznymi.
2. Dbanie o estetykę własnego wyglądu oraz najbliższego otoczenia.

MUZYKA

Cele edukacyjne

1. Pobudzanie całościowo pojętego rozwoju uczniów, a w szczególności:
 - rozbudzanie twórczej postawy wobec siebie i świata;
 - rozwijanie ogólnej wrażliwości dziecka;
 - rozwijanie muzykalności i wrażliwości muzycznej;
 - rozwijanie umiejętności refleksyjnego słuchania muzyki.
2. Kształtowanie zainteresowań i zamiłowań muzycznych.
3. Wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności muzyczne i elementarne wiadomości o muzyce.
4. Umożliwienie uczniom aktywnego uczestnictwa w kulturze muzycznej.
5. Rozbudzanie intelektualnej postawy wobec muzyki.
6. Rozszerzenie wiadomości o muzyce i rozwijanie umiejętności muzycznych.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie sytuacji dających możliwość:
 - przeżycia radości z wykonywania i poznawania muzyki;
 - doświadczenia radości i wysiłku towarzyszących twórczej aktywności;

- współdziałania w grupie;
 - sprzeciwu wobec zastanych schematów;
 - przeżycia różnorodnych doświadczeń muzycznych;
 - prezentacji umiejętności i osiągnięć.
2. Umożliwienie kontaktu z wielkimi dziełami muzycznymi.
 3. Ukazanie różnorodności i bogactwa muzyki minionych epok i muzyki współczesnej.
 4. Ukazanie różnych funkcji muzyki.
 5. Uczenie wartościowania muzyki.
 6. Uwzględnianie indywidualnych możliwości uczniów.
 7. Otwarcie na muzyczne zainteresowania uczniów.
 8. Stwarzanie sytuacji dających możliwość:
 - przeżycia radości z rozumienia muzyki;
 - samodzielnego zdobywania wiedzy o muzyce i poznawania literatury muzycznej.
 9. Umożliwienie kontaktu z aktualnymi wydarzeniami muzycznymi.

Treści

1. Słuchanie muzyki.
2. Źródła wiedzy i informacji o muzyce.

3. Wiedza niezbędna do rozumienia muzyki.
4. Historyczny rozwój muzyki europejskiej.
5. Muzyka ludowa, muzyka artystyczna i muzyka popularna.
6. Muzyka w obrzędach, magii, religii.
7. Muzyka w filmie, w teatrze, w mediach.
8. Komunikacja pozawerbalna — muzyka jako język.
9. Śpiew, muzykowanie na instrumentach, działania muzyczno-ruchowe, tworzenie struktur dźwiękowych.*

Osiągnięcia

1. Słuchanie muzyki i rozpoznawanie wybranych utworów.
2. Formułowanie własnych sądów i prowadzenie rozmów o muzyce.
3. Podstawowe wiadomości z zakresu historii muzyki.
4. Aktywność muzyczna indywidualna lub w grupie — śpiew, ruch przy muzyce, gra na instrumentach, tworzenie struktur dźwiękowych.*

* Nieobowiązkowo przy jednej godzinie lekcyjnej w tygodniu.

PRZYSPOSOBIENIE OBRONNE

Cele edukacyjne

1. Nauczanie przysposobienia obronnego powinno służyć przygotowaniu uczniów do indywidualnego ratownictwa przedmedycznego w nagłych stanach zagrożenia życia i wypadkach, samopomocy, udzielania poszkodowanym niezbędnej i możliwej w danych warunkach pomocy, ukształtowaniu postaw ochrony życia i zdrowia własnego oraz innych osób, gotowości udzielania pomocy współobywatelom.
2. Treści nauczania przedmiotu „Przysposobienie obronne” muszą być wolne od wszelkich form propagandy wojennej.

Zadania szkoły

1. Przygotowanie młodzieży do racjonalnych zachowań w obliczu zagrożeń cywilizacyjnych i militarnych, uczestniczenia w przedsięwzięciach obronnych realizowanych przez organy administracji państwowej, samorządu terytorialnego i organizacje społeczne.
2. Prowadzenie zajęć w małych grupach umożliwiających praktyczne ćwiczenie pożądanych umiejętności. W nauczaniu przedmiotu należy uwzględnić specyfikę miejsca, rejonu zamieszkania.

Treści

1. Zagrożenia ludności czasu pokoju i okresu wojny:
 - zagrożenia w czasie pokoju i zasady postępowania w przypadku ich wystąpienia;
 - zagrożenia czasu wojny i zasady postępowania w przypadku ich wystąpienia;
 - regionalne zagrożenia ekologiczne.
2. Podstawowe zadania Obrony Cywilnej w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej:

— obowiązki obywateli w zakresie obronności kraju;

— ogólne wiadomości o ochronie ludności;

— cel, zadania i organizacja Obrony Cywilnej.

3. Wybrane zagadnienia międzynarodowego prawa humanitarnego:

— ochrona rannych i chorych;

— ochrona ludności cywilnej podczas wojny;

— ochrona ofiar konfliktów zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego;

— ochrona dóbr kultury;

— międzynarodowa pomoc humanitarna.

4. Ochrona ludności w ramach powszechnej samoobrony:

— indywidualne i zbiorowe środki ochrony przed skażeniami;

— przeznaczenie oraz wykorzystanie przyrządów rozpoznania skażeń promieniotwórczych i chemicznych;

— ochrona żywności, wody, pasz i zwierząt gospodarskich przed skażeniami i zakażeniami;

— prowadzenie zabiegów sanitarnych i specjalnych;

— udzielanie pomocy poszkodowanym;

— sposoby alarmowania ludności;

— zapobieganie powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożarów;

— posługiwanie się środkami do zwalczania pożarów;

— ratowanie ludzi i dóbr z rejonu pożaru;

- ochrona ludności przed katastrofalnymi zatopieniami i powodzią.

5. Ratownictwo i pomoc medyczna:

- rozpoznanie stanów zagrożenia życia i zdrowia;
- postępowanie w stanach zagrożenia życia i zdrowia;
- resuscytacja krążeniowo-oddechowa;
- udzielanie pierwszej pomocy poszkodowanym;
- posługiwanie się apteczką pierwszej pomocy i środkami podręcznymi;
- sposoby ewakuacji poszkodowanych;
- ratownictwo w wypadkach komunikacyjnych: bezpieczeństwo ofiar i udzielających pomocy, organizowanie pomocy, doraźne zabezpieczenie pojazdów przed zapaleniem, ewakuowanie ofiar wypadków z pojazdów;
- alarmowanie o zagrożeniu i wzywanie pomocy zawodowej;
- opieka nad poszkodowanymi.

6. Terenoznawstwo:

- orientacja w terenie;
- czytanie map i planów;
- określanie miejsca zdarzenia.

Osiągnięcia

W wyniku realizacji treści programowych uczeń powinien osiągnąć podstawowe wiadomości ogólne na temat:

- zagrożeń dla zdrowia i życia ludzkiego, jakie niosą ze sobą wypadki, katastrofy, awarie oraz środki masowego rażenia;
- psychologicznych i społecznych problemów w sytuacji zagrożeń, klęsk, katastrof, groźnych awarii i wojny;

- zasad prowadzenia akcji ratunkowej w przypadkach nagłych stanów zagrożenia życia i wypadków;

- zagrożeń okresu pokoju i wojny;

- form spełniania powinności obywatelskiej na rzecz obronności państwa;

- zasad i sposobów powszechnej samoobrony ludności;

- międzynarodowych uregulowań prawnych dotyczących ochrony ludności i dóbr kultury w czasie pokoju i wojny;

oraz umiejętności:

- rozpoznawania bezpośredniego zagrożenia zdrowia i życia ludzkiego;

- ratownictwa w nagłych stanach zagrożenia życia i wypadkach;

- samopomocy i udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej poszkodowanym;

- posługiwania się improwizowanymi i etatowymi środkami, sprzętem ratowniczym oraz środkami zastępczymi;

- posługiwania się podręcznymi środkami przeciwpożarowymi;

- organizowania pomocy;

- alarmowania o zagrożeniu i wzywania pomocy zawodowej;

- zachowania się podczas ewakuacji z terenu zagrożonego;

- posługiwania się wybranymi przyrządami rozpoznania skażeń;

- posługiwania się środkami ochrony przed skażeniami.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie u uczniów postawy dbałości o własny rozwój fizyczny, sprawność i odporność organizmu oraz higienę ciała.
2. Rozbudzanie u uczniów potrzeby aktywności fizycznej — zabawy i wypoczynku, jako elementu zdrowego stylu życia, a równocześnie praktycznego wyrazu świadomej troski o własny rozwój i zdrowie; kształtowanie pozytywnych nawyków w tej dziedzinie.
3. Kształcenie charakteru i wzmacnianie psychiki uczniów poprzez ćwiczenia fizyczne oraz indywidualne

alny i zespołowy udział uczniów w sportowej rywalizacji w formach odpowiednich do ich płci, wieku, a także umiejętności i możliwości fizycznych.

4. Ogólne usprawnienie ruchowe uczniów, wzmacnianie ich odporności i tężyzny fizycznej.

5. Zapobieganie powstawaniu oraz korygowanie wad postawy.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie wszystkim uczniom przeżycia radości, jaką dają dobrze dobrane i przeprowadzone zajęcia ruchowe.

2. Tworzenie okoliczności umożliwiających uczniom przeżycie satysfakcji z przewyższania własnej słabości oraz osiągnięcia coraz większej sprawności fizycznej.
3. Ukazywanie uczniom etycznego wymiaru wspólnych zabaw i gier ruchowych, w szczególności czuwanie nad przestrzeganiem przez uczniów zasady „fair play” w rywalizacji sportowej.
4. Tworzenie warunków sprzyjających spontanicznemu organizowaniu przez uczniów gier i zabaw ruchowych.

Treści

1. Odpowiednie do zainteresowań uczniów gry, zabawy i zajęcia ruchowe na świeżym powietrzu i w pomieszczeniach.
2. Dostosowanie do płci, wieku, umiejętności i możliwości fizycznych, a także do warunków w jakich od-

bywają się zajęcia — ćwiczenia fizyczne, w tym ćwiczenia kształtujące prawidłową postawę ciała.

3. Uprawianie na szkolnym poziomie różnych, odpowiednio do lokalnych warunków i możliwości, dyscyplin sportowych, w tym gier zespołowych.

Osiągnięcia

1. Nabycie umiejętności przegrywania i wygrywania.
2. Uzyskanie dobrej kondycji fizycznej.
3. Nabycie umiejętności ruchowych oraz wiadomości umożliwiających korzystanie z różnych form wypoczynku w ruchu.
4. Wykształcenie elementarnych nawyków higienicznych, w szczególności związanych z uprawianiem ćwiczeń fizycznych.

ETYKA (ZAJĘCIA FAKULTATYWNE)

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.
2. Przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości i dokonywania właściwej ich hierarchizacji.
3. Ukazywanie odpowiedzialności każdego człowieka za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne.

Zadania szkoły

1. Uświadamianie ważnych problemów moralnych i sposobów ich rozwiązywania.
2. Ukazywanie znaczenia zasad moralnych dla rozwoju osobistego człowieka, kształtowania się relacji pomiędzy ludźmi oraz życia społecznego, gospodarczego i politycznego.
3. Kształtowanie więzi z własną rodziną, tradycją, kulturą oraz krajem, umożliwiających rzeczywiste otwieranie się na różnorodność kultur w otaczającym świecie.
4. Umożliwienie rozwijania umiejętności prezentacji własnego stanowiska, dialogu z innymi i demokratycznego współdecydowania.

Treści

1. Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka.

2. Rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka.
3. Samowychowanie jako droga rozwoju.
4. Główne problemy współczesnej etyki.
5. Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci.
6. Moralność a religia, wiedza i polityka.
7. Wskazania moralne w religii chrześcijańskiej.
8. Wskazania moralne w innych religiach świata.
9. Moralne aspekty stosunku człowieka do świata przyrody.
10. Praca i jej wartość dla człowieka, znaczenie etyki zawodowej.

Osiągnięcia

1. Umiejętność dokonywania wyboru wartości i tworzenia ich hierarchii.
2. Umiejętność rozstrzygania wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i zasadą dobra wspólnego.
3. Umiejętność respektowania zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym i przyrodniczym.

FILOZOFIA (ZAJĘCIA FAKULTATYWNE)**Cele edukacyjne**

1. Wdrażanie do logicznego i krytycznego myślenia.
2. Kształcenie umiejętności uczestnictwa w dialogu, w tym prezentacji własnego stanowiska i jego obrony.
3. Uświadomienie specyfiki zagadnień filozoficznych; ich genezy, rozwoju i roli w kulturze.
4. Rozwijanie w uczniach samowiedzy poprzez uświadamianie zagadnień egzystencjonalnie i moralnie doniosłych.

Zadania szkoły

Uwrażliwianie na głębię znaczeniową słowa, poprawność formułowania zdań i jasność wypowiedzi.

Treści

1. Różne sposoby pojmowania filozofii (główne koncepcje filozofii, np.: klasyczna, pozytywistyczna, lingwistyczna).

2. Elementy logiki ogólnej i retoryki (myśl a język; umiejętność stawiania pytań, definiowania, klasyfikacji i argumentacji; dyskusja).
3. Elementy teorii poznania (źródła, granice poznania; prawdziwość poznania i jej kryteria).
4. Filozofia a inne dziedziny kultury (filozofia a nauka; filozofia a religia; filozofia a sztuka; filozofia a światopogląd; filozofia a ideologia).
5. Elementy antropologii filozoficznej (główne koncepcje człowieka; naturalne i kulturowe środowisko człowieka; człowiek w relacji z drugim człowiekiem i ze wspólnotami; człowiek wobec wartości; główne kierunki i szkoły etyczne; obyczaj, moralność, prawo).

Osiągnięcia

Umiejętność uczestniczenia w dyskusji, w tym:

- umiejętność prezentowania własnego stanowiska,
- umiejętność stawiania pytań i odpowiadania na pytania,
- umiejętność argumentowania.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE*

Seksualność nie jest wartością autonomiczną i izolowaną; wiąże się z całą strukturą osobowości, z systemem wartości człowieka, strukturą potrzeb, obrazem własnego „ja”, z normami moralnymi i religijnymi, relacjami interpersonalnymi, rolami małżeńskimi, rodzicielskimi i społecznymi. Szkoła jest zobowiązana respektować ten fakt i podawać wiedzę o ludzkiej płciowości w tak rozumianym kontekście całej rzeczywistości człowieka.

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów związanych z trudnościami okresu dojrzewania i dorastania.
2. Przybliżenie zagadnień związanych z przyjaźnią, miłością, seksualnością i prokreacją człowieka.
3. Uzyskanie przez uczniów lepszego rozumienia siebie i najbliższego otoczenia.
4. Kształtowanie postaw prorodzinnych, prozdrowotnych i prospołecznych.

Zadania szkoły

1. Wspieranie wychowawczej roli rodziny. Integrowanie działań szkoły i rodziców.

2. Pomoc w kształtowaniu pozytywnego stosunku do płciowości. Odniesienie płciowości do wartości nadrzędnych, takich jak: poszanowanie życia, miłość, małżeństwo, rodzina oraz przyjaźń, akceptacja i szacunek w relacjach międzyosobowych.
3. Pomoc w kształtowaniu dojrzałości psychoseksualnej, która wiąże się z podejmowaniem dojrzałych decyzji, właściwym przygotowaniem do przyszłych ról małżeńskich i rodzinnych.
4. Uświadomienie roli rodziny w życiu człowieka, promowanie trwałych związków małżeńskich, opartych na miłości, wierności, uczciwości i współpracy.
5. Przekazywanie rzetelnej wiedzy na temat zmian biologicznych, psychicznych i społecznych na różnych etapach rozwoju człowieka, dostosowanej do różnych potrzeb i poziomu rozwoju ucznia.

Treści programowe

1. Rozwój człowieka w kolejnych fazach życia ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju psychoseksualnego.
2. Dojrzewanie: rozumienie i akceptacja kryteriów dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej.

- Trudności, problemy okresu dojrzewania i sposoby radzenia sobie z nimi.
3. Wartości związane z płciowością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo. Znaczenie odpowiedzialności w przeżywaniu własnej płciowości i budowaniu trwałych więzi.
 4. Istota seksualności człowieka. Aspekty seksualności: biologiczny, emocjonalny, duchowy. Integracja seksualna. Budowanie więzi (miłości) i prokreacja jako cele płciowości.
 5. Różnice w przeżywaniu miłości między chłopcem i dziewczyną. Komplementarność płci — wzajemne dopełnianie się płci w dziedzinie fizycznej, psychicznej, duchowej i społecznej. Rozumienie, akceptacja i szacunek dla osób płci odmiennej. Potrzeba pełnej akceptacji własnej seksualności.
 6. Zakłócenia i trudności w osiągnięciu tożsamości płciowej. Lęki homoseksualne a rzeczywiste skłonności homoseksualne; przyczyny. Możliwości pomocy w pokonywaniu trudności związanych z tożsamością płciową.
 7. Inicjacja seksualna i jej uwarunkowania. Następstwa przedwczesnej inicjacji seksualnej. Argumenty biomedyczne, psychologiczne i moralne za inicjacją w małżeństwie. Współżycie seksualne źródłem trwałych zobowiązań moralnych i psychicznych.
 8. Niebezpieczeństwa związane z niedojrzałym działaniem seksualnym: nieprawidłowy rozwój psychoseksualny, zranienia emocjonalne, uzależnienia seksualne, przedwczesne rodzicielstwo.
 9. Choroby przenoszone drogą płciową i AIDS. Profilaktyka.
 10. Istota miłości. Etapy rozwoju miłości: zakochanie, miłość młodzieńcza, miłość dojrzała. Kryteria dojrzałej miłości. Rodzaje miłości. Miłość jako proces dynamiczny.
 11. Zaburzenia w rozwoju miłości: niedojrzałość, egoizm, brak zrozumienia istoty miłości, brak odpowiedzialności, zazdrość, nieumiejętność okazywania uczuć.
 12. Biologia prokreacji; psychofizjologia procesów rozrodczych. Cykl owulacyjny i nauka obserwacji cyklu jako wprowadzenie do naturalnego planowania rodziny.
 13. Metody naturalnego planowania rodziny i ich skuteczność. Aspekt ekologiczny, psychologiczny i etyczny stosowania naturalnego planowania rodziny. Prezentacja wybranej metody: metody owulacyjnej Billingsa, termicznej, objawowo-termicznej.
 14. Metody i środki antykoncepcyjne i wczesnoporonne: różnice w działaniu; skuteczność, skutki uboczne; aspekt zdrowotny, psychologiczny i moralny ich stosowania.
 15. Świadomość własnej płodności i akceptacja płodności drugiej osoby oraz wspólna odpowiedzialność za płodność jako jeden z warunków prawidłowej więzi małżeńskiej.
 16. Ojcostwo i macierzyństwo jako dopełnienie więzi małżeńskiej. Adopcja.
 17. Nie planowane poczęcie dziecka; sposoby szukania pomocy w sytuacjach trudnych.
 18. Aborcja — zagrożenie dla zdrowia fizycznego i psychicznego; wymiar medyczny, psychiczny i moralny.
 19. Wiedza na temat przebiegu i higieny ciąży, rozwoju prenatalnego dziecka, porodu i naturalnego karmienia.
 20. Rola więzi matki z dzieckiem w pierwszym okresie życia dziecka. Dialog od poczęcia. Rola ojca w czasie oczekiwania na dziecko, w okresie porodu i w opiece nad noworodkiem.
 21. Wartość małżeństwa. Wybór współmałżonka; kryteria, trudności. Życie małżeńskie i rodzinne a doświadczanie ludzkiego szczęścia.
 22. Uwarunkowania rozwoju więzi małżeńskiej; dialog i komunikacja w małżeństwie, wierność i zaufanie.
 23. Konflikty w rodzinie. Przyczyny. Zasady konstruktywnego rozwiązywania konfliktów (mediacja, negocjacje).
 24. Zagrożenia społeczne i cywilizacyjne, jakim podlega współczesna rodzina: m.in. agresja, przemoc, alkoholizm, rozwód, separacja.
 25. Zaburzenia w sferze seksualnej. Przemoc i następstwa seksualne; możliwości zapobiegania, sposoby obrony. Informacja o środkach pomocy psychologicznej i medycznej.
 26. Wychowanie dzieci w rodzinie; miłość macierzyńska i ojcowska; znaczenie prawidłowych postaw rodzicielskich dla rozwoju dziecka.
 27. Prawodawstwo dotyczące rodziny.
- ### Osiągnięcia
1. Umiejętność dojrzałego funkcjonowania w życiu rodzinnym.
 2. Uczeń staje się świadomym kreatorem własnej osobowości.
 3. Znajomość podstawowych praw rządzących ludzką płodnością.
 4. Umiejętność podejmowania odpowiedzialnych decyzji dotyczących małżeństwa i rodziny.
- * Sposób nauczania szkolnego i zakres treści zajęć edukacyjnych „wychowanie do życia w rodzinie” określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040 oraz z 1999 r. Nr 5, poz. 32).